



ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ИЗДАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ, НАУКА И КУЛТУРА

БРОЙ 8 – 9 (423 – 424), година XXX

30 ноември 2012 година

250

ГОДИНИ ОТ НАПИСВАНЕТО НА „ИСТОРИЯ СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА“

Царството Паисиада

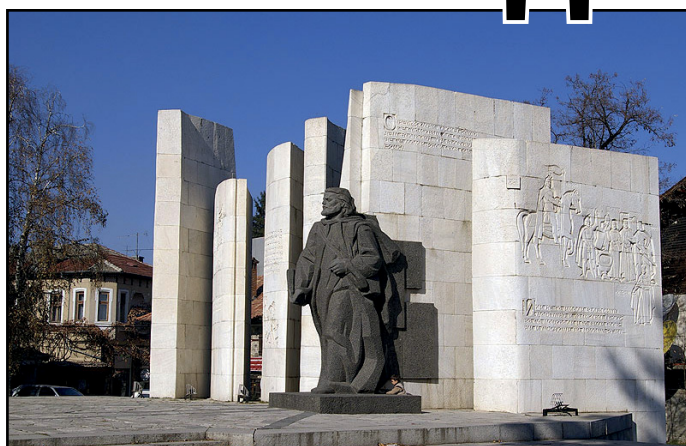
На стр. 2

Пътуващият семинар „По стъпките
на отец Паисий Хилендарски“

На стр. 6

Българската езикова политика
в условията на глобализация
и европейска интеграция

На стр. 9



Стр. 15

В Университета бе открит нов учебно-административен комплекс

В Броя ще прогледете още:

- 50 години чества филиалът на Университета в Смолян
- ПУ спечели 768 хиляди лева финансиране за е-обучение

- Студентският съвет има ново ръководство
- Студенти извоюваха награди в научни форуми и състезания

Царството Паисиада и хората-разкази: „История славянобългарска“ на Отец Паисий, нейните преписи, преправки и техните приписки

Мила КРЪСТЕВА



Любословни читателю, изследването, което вече четеш, възприема като основополагащи за формирането на научната си теза публикациите:

1. „Пред-уведомление за онези читатели, които искат да (...)“ на Надежда Драгова¹ – това е статията, която в максимална степен предопредели литературно-историческата мотивация на предстоящото тълкуване.

2. „Хората-разкази“: „Хиляда и една нощ“ на Цветан Тодоров² – това пък е онова „класическо“ литературоведско съчинение, което спомогна за очертаването на теоретичните граници на последващите анализационни наблюдения.

Ръководна при формулирането на научната теза е представата на Надежда Драгова, в която се настоява, че през Възраждането, когато България не притежава нито собствена държавна институция, нито религиозно-верска самостоятелност, „История славянобългарска“, въпреки и поради Игото, се утвърждава като национална институция, която чрез многобройните си преписи и преправки създава достъпна до всеки тогавашен българин „медийна мрежа“ за актуализация на „изгубеното“ историческо познание за Първото и Второто българско царство, когато сме имали и своя държава, и своя независима църква³.

Водеща при създаването на теоретичната постановка е концепцията на Цв. Тодоров за оброчената и оброчващите истории, от една страна, и за героя-разказвач и хората-разкази, от друга страна. Систематизирана накратко (с оглед на поставените изследователски задачи), концепцията на Тодоров доказва, че при анализа на повествованието трябва да се детайлизира теоретичният статут на:

а. Героят, възприеман като структурното ядро в парадигмата на хората-разкази

По повод на героя и хората-разкази Цв. Тодоров пояснява, че:

„(...) героят, това е една възможна история, историята на неговия живот. Всеки нов герой означава една нова интрига. Попадаме в царството на хората-разкази“⁴, където „(...) ролята на съществителното се поема от героя: всеки нов герой въвежда нова история“⁵. „Появата на нов герой неизменно води до прекъсване на предишната история, за да бъде разказана нова история – историята, която обяснява това „аз съм тук“ на новия герой. Втората история се вписва в първата; това се нарича *обрамчване*“⁶, а „(...) присъствието на хората-разкази положително е най-изразената форма на оброчване“⁷.

6. Обрамчването

За оброчването, чиято структура съдържа не само оброчената първоистория, но и оброчващите я постистории, Тодоров споделя:

„Но какво е вътрешното значение на оброчването, защо са събрани всичките тези средства, за да му придадат важност? Структурата на разказа ни дава отговора: оброчването прави очевидно най-основното свойство на всеки разказ. Защото оброчващият разказ е разказ за един разказ. Представяйки историята на един разказ, първият постига своята скрита тема и същевременно се отразява в това изображение на самия себе си; оброченият разказ е едновременно изображение както на този голям абстрактен разказ, спрямо който всички останали са незначителни части, така и на оброчващия разказ, който пряко го предхожда. Да бъде *разказ за един разказ* – това е съдбата на един разказ, който се осъществява чрез оброчване“⁸.

в. Акът на изказването (допълването)

Акът на изказването според Цветан Тодоров е третият от значимите теоретични детайли на оброчването, тъй като:

„Щом всички герои непрекъснато разказват истории, това означава, че актът на изказването е получил върховно утвърждаване: разказвам е равностойно на живея. (...) Разказът означава живот; отсъствието на разказ – смърт“⁹.

Като помни уроците, научени от цитираните публикации на Надежда Драгова и Цветан Тодоров, идното писане застъпва теза, в която се настоява, че:

1. „История славянобългарска“ е онази ръкописна възрожденска книга – национална институция, която не съдържа единствено Зографския препис от 1762 г., а обема и още около 70 други възрожденски ръкописни книги – това са преписите и преправките на историческото съчинение на Светогорския монах, които са съставени между 1765 и 1882 г. в етническите граници на възрожденското ни Отечество¹⁰ и в чужбина. Основополагащо значение

за осъзнаването на дълбинните послания на Отец Паисий имат и приписките, оставени по страниците на преписите и преправките на Паисиевата история, които са ръкописвани било от ръката на техните преписвачи, било от ръката на някой от многобройните им читатели, било от ръката на някой по-виден техен притежател.

Ако анализираме автентичното възрожденско битие на „История славянобългарска“, ще осъзнаем, че тя е онази уникална възрожденска ръкописна книга – национална институция, която е „публикувана“ през Възраждането в многобройни ръкописни преписи и преправки, „умножили“ Паисиевите послания за вселюбов към „своя“ български Род – Отечество – Език – Вярa – История – Памет – Забравa... През годините, в които изучавам и преподавам литературата и културата на Българското възрождане, все се питам кое е онова Нещо, което е накарало възрожденските ни предци да преписват и преправят „История славянобългарска“ в продължение на цели 117 години. Взрем ли се в детайлите от „жития“–битията на всеки от тях, ще разпознаем, че в човешкия им път „отсам“ тези хора са били твърде различни (били са монаси, таксидиоти, свещеници, даскали, синове на даскали, ученици, видни български и руски учени, политици, дипломати...)“¹¹. Но макар и различаващи се по социалната и националната си принадлежност, възпитание, образование, психичен градеж – всички те са притежавали едно общо трайно чувство за почит към духовния подвиг на Отец Паисий – **първия „модерен“ разказвач на „изгубената“ в Игото българска история.** За да бъдем коректни спрямо събитията на „онова“ време, ще трябва да признаем, че образованите преписвачи (такива са били например Васил Априлов, Найдено Геров...) добре са осъзнавали, че Паисиевата история не е съставена от образован историк, но въпреки това те пак са я преписвали и преправяли. И са го правили, за да съхранят, а и да предадат нататък Завета на светия Атонски отшелник. И са го правели (не само Геров и Априлов, а и всички останали преписвачи) най-вече защото са разпознали, че „История славянобългарска“ е сътворена от достоен Българин – син на поробено Отечество и дете на изконната „своя“ земя, отвоювана със светлата кръв на Отците, но удавена в черната кръв на чедата им! Това именно съзнание е накарало Найдено Геров, който иначе е бил от учен по-учен, да „копира“ в преписа си на „История славянобългарска“ почти дословно първото и второто предисловие на Паисий. Така Геров „пренася“ в своя препис мита за старозаветния праотец Ной, съчинен от Паисий, който вести, че българите произхождат от Ноевото потекло. Ако е имало възрожденец (сред всичките пре-

¹ Вж. Драгова 2012, с. 12 – 21.

² Вж. Тодоров 2004, с. 37 – 51.

³ Вж. Драгова, цит. съч., с. 14.

⁴ Тодоров 2004, с. 41.

⁵ Пак там, с. 42.

⁶ Пак там, с. 41. Курсивът е на автора, Цв. Т.

⁷ Пак там, с. 42.

⁸ Пак там, с. 44. Курсивът е на автора, Цв. Т.

⁹ Пак там, с. 45.

¹⁰ Последният препис на Паисиевата история е ръкописан от свещеника Костадин Чучулайн в Банско през 1882 г., когато градът все още се е намирал под политическата опека на Османската империя.

¹¹ За различаващите се генерации на преписвачите на „История славянобългарска“ виж Драгова, цит. съч., с. 16 и сл.

писвачи на Паисиевата история), който да е съзнавал с цялата сила на Разума си, че Ноевото присъствие в „История славянобългарска“ е митично, а не историческо, това е именно Найдено Геров. Но въпреки учеността си именно Найдено Геров е пожелал да „повярва“ на въобразената Паисиева история и я е опазил такава, каквато я е разказал Паисий. А задълбоченият анализ на всеки препис и всяка преправка на „История славянобългарска“ доказва, че преписвачите ѝ, подобно на Геров, винаги „копират“ онова, което Паисий е опарил с духа си – една стратегия на преписвачеството, която е предопределена от посланията, кодирани във възрожденската книга – националната институция „История славянобългарска“, благовестила в Хаоса на робството, че щом отколе сме били свободни, то пак ще бъдем!

2. **Обрамчената „История славянобългарска“** заедно с нейните преписи – преправки – приписки, премислени във вътрешното им единство и сблъсъци, пресъздават Големия възрожденски разказ, който тук ще онаслюва със заглавната формула „Царството Паисиада и хората-разкази“¹². Големите разкази се мислят като метанаративите, които „определят онова, което може да бъде казано или направено в културата, и доколото са част от нея, също се оказват легитимирани“¹³.

Макросюжетът на Големия разказ „Царството Паисиада и хората-разкази“ се завързва така:

Годината е 1762-ра.

Мястото на действието – Зографският манастир на Света гора Атонска.

Събитието: йеромонах Паисий Хилендарски слага заключителната точка на Зографската чернова на „История славянобългарска“ – една ръкописна първоистория, която може да се определи като **обрамчена история**, а нейният съставител – като **първия герой от хората-разкази в царството Паисиада**. Ако се абстрахираме от детайлите на „История славянобългарска“ и пожелаем да я представим с едно изречение – онова изречение, което съдържа най-градивното послание на героя-разказ Паисий, то това изречение ще бъде:

● **В обрамчената първоистория „История славянобългарска“** **героят-разказ Паисий Хилендарски прорицава, че не е недостойно да си българин, че не е недостойно да милееш за „своя“ Род и „своето“ Отечество, че не е недостойно да проповядваш „своята“ Вярa, че не е недостойно да говориш на „своя“ Език, но пък е дълбоко недостойно да си юродив българин!**

Родено на Света гора Атонска, пророчицата от обрамчената история се превръща в Голямото духовно събитие, което кара преписвачите на „История славянобългарска“ (това са хората-разкази, обитателите на царството Паисиада) да я популяризират през цялото Възраждане, като преписват – дописват – компилират съчиненото от Паисий в около 45 ръкописни преписа и в около 25 ръкописни преправки (никоя друга българска възрожденска ръкописна книга няма подобна съдба!).

Големият разказ „Царството Паисиада и хората-разкази“ не приключва с появата на Паисиевата история, а продължава да „живее“ и да се развива сюжетно не само през XVIII, но и през следващия XIX век. Събитията, които имат отношение към доизграждането на сюжетната му структура и към дописването на неговото съдържание, разгръщат следния ред:

Годината е 1765-а.

Мястото на действието – село Котел.

Събитието: Стойко йерей (бъдещият български епископ Софроний Врачански) прави първия си препис на Паисиевата история (Първи Софрониев препис = Първи Котленски препис). За извод поп Стойко ползва самата „История славянобългарска“, която, както свидетелства, е получил от Отец Паисий. Така, само три години след съставянето на „История славянобългарска“, Българското възраждане осъзнава неистовата си потреба да я **обрамчва, за да я предава нататък по веригата: от ръка на ръка; от село на село; от град на град; в Отечество и в чужбина**. Героят Стойко йерей, вторият герой от плеядата на хората-разкази, преписва „История славянобългарска“ почти дословно, като съхранява и вестта, че неин съставител е Паисий Хилендарски. Но поп Стойко внася в преписа си и нова история, съдържаща се в приписката – **това е първата обрамчваща история в Големия възрожденски разказ „Царството Паисиада и хората-разкази“**. „Аз“-историята на поп Стойко изповядва:

Сѣи исторїи прїнесї а Пансїа иеромонахъ ѿ сѣа гора Яфонска и преписахї ѿ сѣахъ Котла, настои́тель епнтропъ црковнїи Христѣ поклон и поста́ви ѿ хрѣахъ сѣго а́лла Пѣтра и Пѣвла, конъ чнѣтѣ, да речеѣтъ вѣтъ простѣи, конъ писѣахъ и конъ настои́ахъ. Н кої а ѡсвои нахъ ѡкраднѣ да ѣ афорѣсанъ и проклѣтъ ѿ гѣ вѣа саваѡфа и ѿ вѣ а́ллѣ и ѿ тнѣ ѿцнѣ и ѿ уѣтнѣи евлѣстнѣи тѣвѣхъ и желѣѣѡ и кѣлнѣкѣ да се стоѣпнѣ, то́н нн вѣ вѣкнѣ¹⁴.

Наскоро след поп Стойко, през 1771-ва, „История славянобългарска“ е преписана отново, но вече в Самоков. Вторият ѝ препис се нарича Самоковски препис, той е дело на поп Алекси Велкович Попович – **третия герой сред хората-разкази от царството Паисиада**. Преписвачът, който

знае, че Паисий е автор на „История славянобългарска“, си позволява да манипулира този факт и „укрива“ от послеслова онова, което съдържа данни за проигрумен Паисий Хилендарски, за неговия брат Лаврентий (игумен на Хилендарския манастир), за монашеската крамола в манастира, поради която Паисий е трябвало да го напусне и да се премести в Зографския манастир. От автентичния послеслов на „История славянобългарска“, който Паисий е първосъставил, поп Алекси Попович Велкович опазва единствено идеята за ревностна по българското, провокирала концепцията за историята у Паисий. Със същата Паисиева ревност поп Алекси заявява, но вече не от името на Паисий, а от първо лице единствено число:

Нзвѡленѣмъ ѡцѣ спѡспѣшенѣмъ сѣи н совершѣнемъ сѣго а́дѣ, нже ѿ невѣтѣи вѣ вѣтѣи прнвѣдѣн всѣческѣ н азѣ сннрѣнн н грѣшнн ялѣжѣи нѣрѣи Кѣлковнѣхъ Попѡвнѣхъ, гдѣ спѡспѣшествоѡѡщѣ мн, спнсахъ сѣю нѣтѡрїю славѣнобѡлгарскою, в славѣнои зѣмлн македонѣстѣн вѣ градѣ н ѡтѣчѣстѣнн моѣмъ нарнцѣлѣмъ Сѡмоковѣ¹⁵ прн прѣвѣщенншаго мнтрополнѣа гдѣнна кнр Нѡвѡфнѣа в лѣто а́лѣѡ ннндкѣ дѣ, собранно ѿ разлнчннхъ кннѣтъ н нѣтѡрїи Панснѣмъ нѣромонахѡмъ н по егѡ ѡуреждѣнннѡ, такоже ѡбрѣтохъ, тако н напнсахъ. Тѡгда кѣ мнѣ лѣтъ кнѣ ѿ мнѡгоѣ желѣаннѣ, щѡ нмѡхъ, потрѣднхѣ н прѣпнсахъ ю, да ю нлѣмъ, понѣже мнѡгаждѣ нѣдѣхъ како ѡукѡраѡѡтъ нас сѣрѣиѣ н грѣцѣи, защѡ нѣ нмѣемъ сво нѣтѡрїю заѣдно совѣкѣплѣна за црн волгѡрскѣи н сѣтъхъ, щѡ нлѣн процрѣствоѡѡвалн н сѣтълѣи ѿ ннхъ. Тѡго радѣ желѣанїѣмъ возжелѣхъ по своѣго рѡда волгѡрскѣаѡ н прѣпнсахъ ю да се нѣ нзѡѡѡвнѣтъ. Вн же ѡцнѣи н вратнѣ конъ чнѣтѣи нлѣн желѣѣте прѣпнсаѣтн, ѡцѣ ѡтѡ ѡбрѣѣѣте погрѣшно, нсправнѣтн блѡговѡлнѣте, а нѣ клѣннѣте¹⁶.

Така към обрамчената „История славянобългарска“ третият герой от хората-разкази прибавя поредната нова обрамчваща история, която този път пресъздава възрожденското „живелище“ на преписвача от Самоков. Освен приписката на поп Алекси в Самоковския препис откриваме и още няколко нови обрамчващи „История славянобългарска“ истории, разправени в приписките на преписа:

Язъ Юванѡѡ Кранѡѡв сѣю нѣтѡрїю прѡѡчѡхъ азѣ Юванѡѡ¹⁷.

Подпнсеѡю зѡдѣ како азѣ иеромонахъ сѣю нѣтѡрїю прѡѡчѡхъ азѣ Мнѣтѡ¹⁸.

8.8ѣ лѣто мѣа апрѣлѣа ѣ вѣдѡлѡ вѣдѣи всѣакоѡѡ вратѣ терѡѡ отѣѣ какѡѡ тѡѣ сѣю нѣтѡрїю на Юванѡа Ннѡлоѡ, наѡдѣлѣжнѣтъ мнѣ Хрнстѣ Юаннѡвнѣхъ¹⁹.

Снѡб нѣтѡрїю пнсеѣмъ азѣ Ннѡлоѣ дѡскалѣ да нмѣ се прѡчнѣтнѣтн нзѡвѣсно прѣдѣтъ народѡмъ Болгѡрскнѣмъ да разѡлѣѣѣ како нмѣало цѡрн волгѡрскнѣи н да ѡвѣтѣтъ ѡ всѣго народѡа грѣѣѣсѡѡго н сѣрѣсѡѡго, но да сѣю нзѡвѣснн нѣкѣсѣнн н мѣдрн н дѡкрѡдетѣлнѣн²⁰.

Пак по същата метода е съставен и следващият препис на „История славянобългарска“ от 1772 г. Нарича се Рилски препис (= Никифоров препис; = Дринов препис)²¹. Преписът, който е ръкописан в Рилския манастир от монаха Никифор, е

¹² Образът „Паисиада“ е дарен на литературоведското ни мислене от Илия Тодоров. Вж. **Тодоров 2003**, с. 5. В тази юбилейна за „История славянобългарска“ 2012 година Иван Радев публикува академичната си трилогия, посветена на Паисий, неговата история и някои от най-интересните ѝ преписи и преправки. Вж.: **Радев 2012 (1); Радев 2012 (2); Радев 2012 (3)**. В нито едно от цитираните изследвания обаче образът „Паисиада“ не се детайлизира в плана на литературната теория чрез инструментариума на Големите разкази.

¹³ **Лиотар 1996**, с. 68.

¹⁴ Приписката е върху празен лист в началото на ръкописната книга. Вж. **БИА № 368**.

¹⁵ Възрожденците наричат „отечество“ не само България, мислена като родина, но и родното си поселище.

¹⁶ Преписът се съхранява в **ЦИМ, № 137**, л. 131.

¹⁷ **Пак там**. Приписката се съдържа от вътрешната страна на предната корица.

¹⁸ **Пак там**, л. 1.

¹⁹ **Пак там**, л. 2 – 3.

²⁰ **Пак там**, л. 5.

²¹ Днес преписът се съхранява в архива на **БАН, № 1, 29**.

➤ От стр. 3

открит от Марин Дринов в Пирдоп и е бил негово притежание. Този препис е интересен поради появата на нов тип обрамчваща история, историята на пътешествието на преписа до притежателя му Марин Дринов.

Освен цитираните преписи до края на XVIII век се появяват още и следните преписи на „История славянобългарска“: Жеравненски препис, който вероятно е съставен около 1772 г. и е открит в село Жеравна, близо до Котел; Втори Софрониев препис, направен през 1781 г. в Котел от Стойко Владиславов; Кованлъшки препис от 1783 г. на поп Стоян от село Кованлък; Еленски препис на „История славянобългарска“ на Дойно Граматик от 1784 г., съставен в Елена. Всеки от тези преписи се „вгражда“ по уникален начин в макросюжета на Големия разказ за „Царството Паисиада и хората-разкази“, който вече съдържа:

- обрамчената „История славянобългарска“;
- обрамчващите я нейни преписи;
- обрамчващите я „Аз“-истории от приписките на хората-разкази.

В така разгърнатата схема от структурата на Големия разказ „Царството Паисиада и хората-разкази“ се появяват и нови сюжетни детайли: всяка обрамчваща история, мислена като такава спрямо „История славянобългарска“, от своя страна се оказва и обрамчена история по отношение на следващите преписи, които я ползват за извод. Сюжетологията на Големия разказ се усложнява значително след 1825 г., когато се появява първата известна на науката преправка на Паисиевата история. Това е Рилска преправка, съставена в Рилския манастир от монаха Паисий Николаевич. Героят – преписвач на Рилската преправка, не преписва дословно „История славянобългарска“, от нея той избира само отделни фрагменти, а към избраното прибавя и фрагменти, заети от „История во кратце о болгарском народе словенском“ на йеросхимонах Спиридон. Резултатът е: обрамчената „История славянобългарска“ „обраства“ сюжетно с още нови истории, „копирани“ от Спиридоновата история – от една страна, и възплътени в приписката към преправката, в която Паисий Рилец известява кои са родителите му, къде е родното му място – от друга страна. В този дълъг път от „История славянобългарска“ през нейните преписи към нейните преправки се създава Големият възрожденски разказ за „Царството Паисиада и хората-разкази“, който:

- Узаконява каноничното възрожденско познание за това що е то история и как трябва да се оценява, преобразува и

познава историята в условията на чуждото политическо и духовно-религиозно иго.

● Учредява правилните изказвания (денотативни, перформативни, оценъчни, предписателни), които осигуряват консенсус в социалната комуникация между Аз – Ние, от една страна, и Ние – Те, от друга, едно необходимо условие, „за да бъде отграничен онзи, който знае, от онзи, който не знае“²².

● Валидизира Големия герой, Голямата опасност, Голямото пътешествие, Голямата цел, в чиято аксиологизация доминира идеята за устойчивото – стабилното – сигурното – провереното – популярното – общностното, т. е. онова, което разчита на разпознаваемото и повтарящото се.

● Концептуализира философията на националната История, пресъставяна тогава-и-там, когато синовете на Агар бастисват изконното в идеологията на българското Плем, когато фанариотите безчестят свещеното в православната вяра, когато юродивите „свои“ се приютяват в чуждостта, когато отвъд Ние са само Те (турци – еничари – кърджалии – татари – гърци...).

● Естетизира носталгиите по възвишеното и раеподобното българско историческо преминало.

Съставен обемно (и като сюжетна структура, и като сюжетно съдържание), Големият разказ „Царството Паисиада и хората-разкази“ позволява:

1. Да се определят критериите за компетентност за предмета, целите и задачите на историята и мисията в занаята на възрожденския историк (критерии, които са критерии на обществото, в което биват разказвани).

2. Да се направи (благодарение на същите критерии) преоценка на перформациите, които се осъществяват там или могат да бъдат осъществени²³.

Любомъдри читателю, урокът, който преподавам на моите студенти и който бих искала да споделя и с теб в юбилейната за „История славянобългарска“ 2012 година,

учи, че **Паисиевата история е онази ръкописна възрожденска книга – национална институция, която не съдържа единствено автографа на Паисий от 1762-ра, а съдържа и всички останали (не)достигнали до нас нейни ръкописни преписи и преправки, а също и приписките по**

техните страници. Като български учен, посветил професионалния си път на изучаването на Големите разкази на Българското възрождане, добре зная, че „История славянобългарска“ е опастрила 250-годишна памет за себе си **не толкова поради самата себе си, колкото поради завръзките, кулминациите и развързките на „обрамчващите“ я преписи – преправки – приписки.** Всички те, взети заедно, разказват възрожденската българска „Паисиада“, без чието изучаване не бихме могли да открием същността в културата на възрожденското време. И едва ли ще сгрешим, ако приемем, че обрамчената „История славянобългарска“ и обрамчващите я преписи, преправки и приписки съставят възрожденската българска „Паисиада“. В нея, **подобно на „Хиляда и една нощ“**, всеки следващ преписвач (поредният от хората-разкази) разказва „старата“ „История славянобългарска“ и добавя към нея и други, все още неразказвани истории. В тази поредица всяка нова обрамчваща история поема функцията да бъде:

- **разказ за предходния разказ;**
- **разказ за себе си;**
- **разказ, който поражда нов разказ.**

А историите на хората-разкази доказват, че актът на обрамчването (преписването-и-преправянето на „История славянобългарска“) е получил върховно утвърждение: защото преписвам-и-преправям е равнозначно на живея; защото всеки нов разказ на хората-разкази означава **живот**, а отсъствието му е равнозначно на **смърт**.

Нека, любомъдри читателю, да не спираме да разказваме Големия възрожденски разказ за „Царството Паисиада и хората-разкази“ именно в нашето Днес! Нека, любомъдри читателю, да се възползваме от могъщите възможности на технизираното ни време, за да издадем всеки препис и всяка преправка на Паисиевата „История славянобългарска“, до които можем да

На стр. 5 ➤

ПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Драгова 2012: Надежда Драгова. Пред-уведомление за онези читатели, които искат да придружат научните търсения между двете чествания: „200-годишнината на „История славянобългарска“ в 1962 и „Четвъртхилеядолетието“ ѝ – предстоящо за 2012. // Везни, № 5, с. 40 – 46.

Елиаде 1994: Мирча Елиаде. Митът за вечното завръщане. Архетипи и повторение. София.

Елиаде 1995: Мирча Елиаде. Трактат по история на религиите. София.

Елиаде 2002: Мирча Елиаде. Образи и символи. Размисли върху магико-религиозната символика. София.

Лиотар 1996: Жан-Франсоа Лиотар. Постмодерната ситуация. София.

Пеев 2012: Димитър Пеев. „История славянобългарска“ – география на преписите в миналото и днес. // История славянобългарска: 1762 – 2012. Научни хоризонти на четвъртхилеядолетието. София, с. 58–65.

Радев 2012 (1): Иван Радев. Паисий Хилендарски и Търновският край. Паисиада (1762 – 2012). Велико Търново.

Радев 2012 (2): Иван Радев. Летопис Славяноболгар. Кесариевият препис на „История славянобългарска“. Паисиада (1762 – 2012). Велико Търново.

Радев 2012 (3): Иван Радев. Отец Паисий Хилендарски. Контекст и отгласи от личността и делото му. Паисиада (1762 – 2012). София.

Тодоров 2003: Илия Тодоров. Паисий Хилендарски. Анотиран библиографски указател. София.

ПОЛЗВАНИ НЕПУБЛИКУВАНИ РЪКОПИСИ

Първи Софрониев препис на „История славянобългарска“ (Котел, 1765), **БИА № 368.**

Самоковски препис на „История славянобългарска“, **ЦИМ, № 137, л. 131.**

Рилски препис на „История славянобългарска“, **БАН, № I, 29.**

²² **Лиотар**, цит. съч., с. 63.

²³ При конструирането на теоретичните опори на Големите разкази се ръководим от постановката на Лиотар. Вж. **Лиотар**, цит. съч., с. 63 – 68.

²⁴ За достигналите до нас преписи, географията на тяхното съставяне и местата, където се съхраняват днес, виж **Пеев 2012**, с. 58 – 65.

²⁵ Образът е творение на възрожденската култура, в която словоформата „чест“ има значение и на „частие“.

²⁶ Концептуалната метафора на Мирча Елиаде за „трудния път“ кодира дълбинни послания за пътя, който се възприема като „труден“, защото е изпълнен с произшествия и изпитания, защото се мисли като път, който върви към изконното – трайното – високото. Това е „трудният път“ на вечното завръщане към ритуалното Начало и Центъра, където се ражда сакралното. По темата виж: **Елиаде 1994**, с. 20 – 28; **Елиаде 1995**, с. 418 и сл.; **Елиаде 2002**, с. 34 – 43; 48.

²⁷ Образът „люто време“ е на Паисий от „История славянобългарска“.

Тържественото честване на 250-годишнината от написването на „История славянобългарска“

Един ден след празника на народните будители, на 2 ноември, в Пловдивския университет се състоя тържественото честване на 250-годишнината от написването на „История славянобългарска“. В качеството си на домакин деканът на Филологическия факултет доц. д-р Живко Иванов поздрави присъстващите и представи официалните гости – вицепрезидента на Република България г-жа Маргарита Попова, областния управител г-н Здравко Димитров, ректора доц. д-р Запрян Козлуджов, председателя на Фондация „Народните будители и Аз“ г-н Кирчо Атанасов и протосингела на Пловдивската митрополия отец Добромир.

В своето въстъпление доц. Иванов поясни, че Пловдивският университет и особено Филологическият факултет не честват само кръгли годишнини, свързани с патрона на Университета, защото ежегод-

но сме на вълната на Паисий и неговото дело. Той разказа и за пътуващия семинар „По стъпките на отец Паисий Хилендарски“, който беше увертюра към голямото честване на автора на „История славянобългарска“.

Паисиевите четения са най-големият филологически научен форум, който се е развил дотолкова, че през последните години от университетска конференция е нараснал до научен конгрес, както отбеляза в приветственото си слово ректорът доц. д-р Запрян Козлуджов. Илюстрация на този факт бяха четирите тома с доклади от миналогодишния форум, както и броят на участниците в тазгодишния – над 200 представители на 55 научни институции от 16 държави.

Вицепрезидентът Маргарита Попова, под чийто патронаж преминаха честванията в Пловдивския университет, поздрави аудиторията с думите: „Скъпи



Официалните гости. Отдясно наляво: Областният управител Здравко Димитров, вицепрезидентът Маргарита Попова, деканът на Филологическия факултет доц. д-р Живко Иванов и ректорът доц. д-р Запрян Козлуджов

колеги и участници в юбилейната научна конференция, посветена на четвърт хилядолетие от написването на тази малка, но свещена за нас книга „История славянобългарска“! От това как ние се посвещаваме на великото дело на Паисий, как сме съпричастни и как го чествуваме зависи как ще правят занапред това нашите деца и внуци. В днешно време това е подвиг.

Аз ви приветствам за ентузиазма и ви благодаря, че ме поканихте да поема патронажа на честванията, да открием днес юбилейната научна конференция, да ви подкрепя и да бъда с вас с цялата си емоция, със своята човешка, професионална и държавническа съпричастност към това, което се случва тук, в нашия, в Пловдивския университет.

Акцентът на конференцията е „История славянобългарска“ – тази малка възрожденска книжка, която представлява национална институция – уникално твърдение. И явно твърдение, защото самото Българско възрождане припозна „История славянобългарска“ като книга, която е сама по себе си национална институция – уникално твърдение. И нямаше как да бъде друго, защото в тази малка книжка Атонският монах, преброял села и градове, за да я разнася там и да се преписва, откри и назова кодовете на националното ни възрождане, кодовете на националното ни самосъзнание, кодовете на националното ни съхранение. А те са – вяра, род, език, отечество и история. Уникално прозрение на наше-

то Българско възрождане, с което то се нарежда на едно стъпало с великото Европейско просвещение. Доказателство, че „История славянобългарска“ е национална институция, е и това, че няма друг такъв феномен от Възрождането досега – една книга да е преписвана близо 70 пъти. За наша чест и гордост около 40 от преписите се съхраняват в Националната библиотека.“

Г-жа Маргарита Попова получи като подарък от домакините Геровия препис на „История славянобългарска“ с послеслов от доц. д-р Мила Кръстева.

А доц. Мила Кръстева, председател на Организационния комитет за честването на 250-годишнината от написване на „История славянобългарска“, беше наградена с почетна грамота от ректора доц. Запрян Козлуджов за цялостния ѝ принос при осъществяването на това значително като идея и като мащаб събитие.

След тържественото откриване започна научната част, която премина в осем тематични направления и 15 секции.

В рамките на Паисиевите четения беше и честването на 70-годишнината на проф. д.ф.н. Иван Куцаров и представянето на подготовения по този повод юбилеен сборник „Езикът на времето“.

Интересен нюанс в програмата на празниците внесе и скулптурната изложба „Словото на изкуството – изкуството на словото“ на „Група 9“.

Тильо Тилев

Царството Паисиада...

➔ От стр. 4

получим достъп²⁴! Защото, постигнем ли това, всеки съвременен българин, живеещ „у дома“, и всеки българин, „хукнал да си търси честта на чужбина“²⁵, сам ще открие своята истина за смисъла на „трудния път“²⁶ на йеромонах Паисий Хилендарски, Стойко йерей, поп Алекси Велкович Попович, монаха Никифор Рилец, поп Стоян Кованлъшки, Дойно Граматик, поп Пунчо, Даскал Никола Попларзов, даскал Драгия, кесарий папа Василев, монаха Паисий Рилец, поп Иоаникия Петкович, монаха таксидиот Харитон Рилец, даскал Стефан поп Зотов, Васил Априлов, Юрий Венелин, Виктор Григорович, Христиаки Павлович, Дядо Петко Славейков, Христо Драганов, Тодор Шишков, Сава Доброплодни, Найдено Геров, проф. Владимир Ламански, Костадин Чучулайн. Ако обаче не издадем в нашето тук-и-сега всичките преписи и преправки на „История славянобългарска“, то тогава българските университети ще продължават да „отглеждат“ недостатъчни даскали, които безотговорно ще продължават да тиражират неистината, че Паисиевото време не е имало високата нужда от Паисий и неговата История. А тези, които идват след нас, ще бъдат юродиви българи, защото няма да разпознаят нито една от „Аз“-историите на хората-разкази от царството Паисиада, няма да узнаят и как се е отглеждал Куражът в „лющото“ им време²⁷, когато „другите“ са бесували над бащиното огнище.

Призовавам декана на Филологическия факултет при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ доц. д-р Живко Иванов да подкрепи идеята ми за създаването на Филологически клуб „Паисиада“. За членство в клуба ще бъдат поканени медиевисти, възрожденци и специалисти по история на българския книжовен език. Ще бъдат поканени и онези колеги, които са показали, че:

- **знаят що е то национална кауза**, посветена на идеята да предадем нататък онова, което научихме от духовните уроци на Отец Паисий и хората-разкази от царството Паисиада;
- **имат търпението да търсят и откриват** спомоществатели сред държавните и неправителствените институции, които ще подкрепят финансово издаването на преписите и преправките на „История славянобългарска“.

София, 18.11.2012 г.

Пътуващият семинар „По стъпките на отец Паисий Хилендарски“

Докторант Галина ДИМИТРОВА

Организираният от Филологическия факултет на Пловдивския университет пътуващ семинар бе част от поредицата прояви, с които нашият университет отбелязва 250 години от написването на „История славянобългарска“.

I. Връзката между Паисий и местата, които посетихме: Паисий Хилендарски е основоположник на българската национална идеология и един от големите хуманисти на XVIII век. Животописните данни за него са много ограничени. Най-сигурни сведения се съдържат в неговата „История славянобългарска“. Ето и по-важните моменти от живота му в дати, паралелно с данните за днешните музеи и културни учреждения, които ние посетихме:

1722 г. – роден в Банско – селище, което през XVIII век процъфтява икономически от занаяти и търговия с памук, животни и дървен материал. През 2008 г. в Банско отвори врати мемориалът на Паисий Хилендарски. Новопостроената къща е на мястото, където е била родната къща на великия възрожденец. Така е осъществена идеята да се направи точно копие на килията в Хилендарския манастир, където е написана „История славянобългарска“. Впечатлението се допълва и от възстановка на параклиса „Св. Иван Рилски“, където скромният монах и велик български възрожденец е общувал с Бог. Отделено е и място за достойните му братя – игумена Лаврентий и щедрия дарител хаджи Вълчо.

1745 г. – на 23 години Паисий приема монашество в Хилендарския манастир в Света гора, където игумен е по-големият му брат Лаврентий.

1761 г. – Паисий е изпратен от монашеското братство в сръбския град Сремски Карловци (тогава Карловац, намиращ се в пределите на Австро-Унгария). Задачата на монаха таксидиот е да получи останалото там след смъртта на хилендарския монах Герасим имущество, за което е снабден с препоръчително писмо до сръбския православен архиепископ в града. Запазена е разписката, подписана от Паисий при получаването на имуществото. За него обаче по-важно е да издири сведения за българската история в града, който по това време е един от водещите центрове на православието в Австро-Унгария. Надеждите му се оправдават – там българският историк открива в руски превод „Книга историография (...)“ от дубровнишкия абат Мавро Орбини и „Деяния църковна и гражданска“ от италианския учен и духовник Цезар Бароний. Тези исторически трудове оказват силно влияние върху Паисий. Възможно е по време на това пътуване той да е минал и през градовете Крагуевац и Нови Сад, но това е само хипотеза.

1762 г. – Отец Паисий завършва „История славянобългарска“ в Хилендарския манастир. Книгата си Паисий започва да пише в Хилендарския манастир по-рано, но я приключва в Зографския манастир, където се премества през 1762 г. поради появилото се несъгласие сред хилендарските монаси. „История славянобългарска“ съдържа 85 страници, 6 от които са посветени на сръбската история под заглавие „Зде вънимаи, читателю, (да) речем в кратце ради српски крали“. Този раздел е кратък преглед на сръбската история по време на управлението на Неманите (XII – XIV в.). През останалите години от живота си Паисий полага усилия да разпрос-

транява в България своя исторически труд, допринесъл много за националното осъзнаване на българите.

1773 г. – Паисий Хилендарски умира в Станимака (Асеновград), в старата махала Амбелино (смятаната за отделно селище до средата на XIX век). През 1962 г. е канонизиран за светец от Българската православна църква, която го почита на 19 юни. Тази година на същата дата в чест на 250-годишния юбилей от написването на „История славянобългарска“ на лобното му място в Амбелино (от старогръцки – означава „лозя“), бе поставена паметна плоча. Надписът върху нея е цитат от Хилендарската кондика, съобщаваща за смъртта на Паисий на това място, което се намира в непосредствена близост с параклиса „Св. безсребреници Козма и Дамян“ и църквата „Св. Георги“. Някога там се е намирал Старият метох в Станимака.

Крагуевац е първата столица на съвременна Сърбия. Той е най-големият град в областта Шумадия с население близо 150 хиляди жители. Разположен е на р. Лепеница (приток на Морава). Градът е тясно свързан и със сръбската, и с българската историческа традиция. По времето на Първата и Втората българска държава тези земи до планината Рудник са били част от българската територия. Тук през 1804 г. избухва Първото сръбско въстание срещу турската власт. След като Смедеревският санџак се сдобива с автономия, Крагуевац става първата столица на Княжество Сърбия през 1818 г. по времето на княз Милош Обренович.

Тук е старата Скупщина, която отначало се събира импровизирано без сграда в двора на старата църква на селището. През 1820 г. тук е учреден първият съд в княжеството. През 1833 г. е основана гимназия, която през 1887 г. получава голяма красива сграда. Пак през 1833 г. е открита



Част от участниците в пътуващия семинар

печатница, в която се печатат първите сръбски вестници, списания и др. От 1834 до 1837 г. са открити още театър, библиотека, музей, картинна галерия, първата държавна аптека и военно училище. През Втората световна война заради нападение над германските окупационни войски на 21.10.1941 г. са предприети жестоки наказателни акции – разстреляни са 7000 мъже, жители на града, между които 3030 ученици и учители. Отмъщението за партизанската атака е да бъдат убити 50 сърби за 1 ранен; 100 – за 1 загинал немски войник. В памет на тези жертви е изграден мемориал, който е символ на града.

Сремски Карловци е град в северната част на областта Срем (историко-географска област в Сърбия и Хърватия). Разположен е на десния бряг на река Дунав и е административен център на окръг Срем, който е част от сръбската автономна област Войводина. Паисий не е първият български духовник и просветител, свързан с града. През 1737 г. българинът Партений Павлович (родом от Силистра) е избран за епископски викарий в Сремски Карловци и остава в града до смъртта си през 1760 г., осъществявайки мащабна проповедническа дейност.

Забележителности на града:

– **Съборната църква** от XVII век.

– **Църквата „Мария Фрийден“**, построена на мястото, където през 1699 г. е подписан Карловацкият мирен договор между Османската империя и съюзените държави Австрия, Полша, Русия и Вене-

ция. Този договор слага край на турските завоевания в Европа.

- **Храмът „Св. Никола“**, построен през 1762 г.
- **Фонтанът „Четири лъва“**, построен през 1799 г. в чест на откриването на първия водопровод в града.
- **Патриаршеският дворец „Илион“**, завършен през 1874 г. – най-внушителното здание от XIX век във Войводина.

В Сремски Карловци се намира и най-старата сръбска гимназия, основана през 1791 г.

Нови Сад е вторият по големина град в Сърбия (около 400 000 души с предградията). Той е център на Автономна област Войводина, разположен е на десния бряг на Дунав и в северната част на страната. Населението на областта е около 2 000 000 души. Освен сръбското мнозинство тук живеят още 25 етнически групи, една от които е и българската (повечето българи тук са католици). Във Войводина се говорят шест официални езика: сръбски, унгарски, словашки, хърватски, румънски и русински. През XVIII век градът става център на сръбската национална култура и на Сръбското възрождане, поради което с право е наричан „Сръбската Атина“. През 1864 г. тук се премества от Будапеща, където е създадено през 1826 г., сръбското книжовно дружество „Матица српска“. През 50-те и 60-те години на XIX век в Нови Сад пребивават българските възрожденци и революционери Георги Раковски (1856 – 1857) и Любен Каравелов (1867 – 1868). Тук Каравелов пише на сръбски повестта „Je ли крива судбина?“ („Крива ли е съдбата?“) и други произведения, които му отреждат важно място и в сръбската литература. Днес в Нови Сад има улица и мраморна плоча в памет на Любен Каравелов, а също и Дружество за българска литература и култура.

Забележителности на града:

– **Укрепеният дворец комплекс Петроварадин** (една от най-големите крепости в Европа), завършен през 1760 г. по времето на австрийската императрица Мария Терезия. Главната цел на Петроварадин е да контролира корабоплаването по Дунав, поради което е наричан „Дунавският Гибралтар“. Тук през 1868 г. е затворен Любен Каравелов по обвинение за съучастничество в убийството на сръбския княз Михайло Обренович. Днес в крепостта се провежда едно от най-големите музикални събития в Европа – фестивалът EXIT (всяка година в началото на юли).

– **Храмовете в Нови Сад: готическата катедрала „Дева Мария“, православната църква „Св. Георги“, синагогата, както и Старият замък.**

– В района на града се намира **националният парк „Фрушка гора“**, в който има 16 православни манастира, там са и лековитите минерални бани **Йодно купатило**.

Матица српска е най-старото научно, книжовно и културно дружество в Сърбия със седалище в Нови Сад. Основано е в Будапеща през 1826 г. по инициатива на Лукиан Мушицки. „Матица“ буквално означава „пчела майка“, затова и институцията е символ на духовното обединение на нацията, център на науката, литературата, историята, крепител на духа на сръбските граждани при всякакви изпитания. Тя извършва огромна книжовна и издателска дейност, има печатница, хиляди томове с книги, многобройни експозиции с произведения на изобразителното изкуство, скулптури и пр. От самото ѝ създаване до днес в *Матица српска* работят хора с възрожденски дух, предимно на „ползу роду“. За днешните сърби *Матица српска*, пчелата майка, и нейното опазване са по-важни от всякога за „кошера на държавността“ заради международната изолация, в която те живяха доста време.

II. Как „извървяхме“ стъпките на Паисий: Идеята за пътуващия семинар „По стъпките на Паисий“, проведен между 22 и

27 октомври тази година, е на декана на Филологическия факултет доц. д-р Живко Иванов. Тя бе реализирана благодарение на усилията на факултетното и университетското ръководство, със съдействието на председателя на Организационния комитет доц. д-р Мила Кръстева и неговите членове доц. д-р Иван Чобанов, доц. д-р Петя Бъркалова, доц. д-р Константин Куцаров, доц. д-р Иван Русков, доц. д-р Татяна Ичевска, гл. ас. Фани Бойкова, гл. ас. д-р Атанаска Тошева, гл. ас. д-р Борян Янев, доц. д-р Владимир Поломац от Крагуевакия университет, докторантите от ПУ Милена Нецова, Боряна Тенчева, Десислава Димитрова, Галина Димитрова, web администратора Мария Гуджева. Гост-лектори бяха доц. д-р Елена Налбантова от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, доц. д-р Елена Тачева от ЮЗУ „Неофит Рилски“, докторантите от същия ВУЗ Милена Джерекарова и Елисавета Стойчева, студент българист и две ученички (от Строителния техникум и Математическата гимназия в Пловдив), които участват в националния проект „Българските будители и Аз“ на г-н Кирчо Атанасов. Всеки от участниците в пътуващия семинар прочете лекция и представи презентация по тема, пряко свързана с времето на Отец Паисий, битието на неговата „История славянобългарска“, нейните преписи, преправки и приписки. Личността на Паисий и значимостта на неговото дело бяха вписани в диахронния и синхронния национален, славянски, балкански и западноевропейски контекст. Лекциите и презентациите застъпиха литературоведска, езиковедска и културологична проблематика.



Деканът на Филологическия факултет доц. д-р Живко Иванов заедно с доц. Петя Бъркалова, доц. Константин Куцаров и гл. ас. Борян Янев пред Ректората в Крагуевац

Доклади, свързани с делото на Паисий и Йован Раич, сръбски историк с български произход, изнесоха и нашите любезни домакини доц. д-р Часлав Николч, доц. д-р Владимир Поломац, а също и студентите Джордже Радованович и Марко Радоевич – всички те са от Университета в Крагуевац. С нас пътуваха и журналисти, които в серия свои предавания ще отразят пътя на семинара. Те са Кремена Данева от БНР и екипът на БНТ в състав: Десислава Шишманова и операторът Виолин Иванов. Техният документален филм, посветен на нашата „пътуваща“ научна конференция, беше излъчен в края на ноември в националния ефир.

Зададеният мобилен формат на нетрадиционния научен форум включваше два модула:

всекидневна тематична „Пътуваща аудитория“, осъществявана в автобуса, в който имаше необходимото оборудване за изнасяне на презентации, и традиционния вариант на conferиране – в заседателните зали на университетите в Сърбия, чиито гости бяхме ние. Част от заседанията се осъществяваха на територията на културно-просветни и духовни институции в съответните градове. Оказа се, че избраният формат е особено ползотворен, тъй като участниците имаха възможност да обменят научни идеи. След всяко заседание бяха предвидени дискусии.

Началото. Денят е 22 октомври, 9.00 ч.: Пътуването стартира от паркинга на х-л „Трумонциум“ по маршрута Пловдив – Крагуевац – Нови Сад. Границата преминава около 13 ч. през ГКПП Калотина и около 13.30 ч. бяхме в Пирот. Около 15 ч. отпътувахме и на вечер пристигнахме в околностите на Крагуевац – хотел „Стари храст“ („Стари дъб“), където бе първата ни нощувка. През този първи семинарен ден „Пътуващата аудитория“ бе наречена „За ония, които желаят да прочетат и чуят...“, модератор бе доц. д-р Петя Бъркалова. Доц. д-р Мила Кръстева бе подготвила за участниците анонимна анкета на тема „Знаем ли достатъчно за живота на Отец Паисий и неговото дело“, а гл. ас. Събина Вълчанова и докторантите Галина Димитрова, Боряна Тенчева и Десислава Димитрова представиха своите презентации за историята, културата, географското положение и съвременния облик на градовете, през

От стр. 7

които предстоеше да преминем или да пребиваваме в следващите дни: Белград, Крагуевац, Сремски Карловци, Нови Сад, манастира Ковил. В „пътуващата“ ни аудитория доц. д-р Елена Тачева говори за научните приноси на проекта „Четвърт хилядолетие „История славянобългарска“, като подчерта, че той се е родил преди около две години в Благоевград като вариант на неформални чествания на бележитата годишнина и е бил консултиран от проф. Надежда Драгова. Лекторът доц. Тачева изрази вярата си, че след финала на замислените юбилейни прояви и след, дай боже, успешните преговори за издаване на някои от най-известните преписи на „История славянобългарска“ паисиезнанието в България ще завърши един изключително ползотворен и обемен етап от развитието си и ще навлезе в нов, още по-успешен академичен етап. Доц. Тачева сподели още, че амбицията на екипа, замислил проекта, е да предостави възможност за достъп на всички интересувачи се до преписите реликви в техния преиздаден вариант, както и до изследванията, посветени на делото на Паисий.

На следващата сутрин, 23 октомври, участниците в семинара бяха приети от декана на Филологическия факултет доц. Иван Коларич в Ректората на Университета в Крагуевац, който имаме възможност да разгледаме преди семинарната програма. Отделните факултети там имат собствени сгради и свои библиотеки. Икономическият факултет разполага и със собствена галерия, а Правният – с пресцентър и изискана заседателна зала, където проведохме конферирването за деня. Любопитен факт е, че Филологическият факултет на Крагуевацкия университет е най-младият, създаден едва в края на XX век. университетът е основан в сегашния си вид през 1976 г., а преди това е бил лицей. В двора се намира паметникът на първия ректор на Университета Атанас Никулич. Семинарната програма за деня с модератори доц. д-р Живко Иванов и гл. ас. д-р Борян Янев бе на тема: „Паисий – Раич: културноисторически паралели“. Тя включваше следните участия: доц. д-р Часлав Николч – „Йован Раич и Паисий Хилендарски – книжовноисторическа връзка“; доц. д-р Владимир Поломац – „Йован Раич и плуралистичният езиков код в Сърбия през XVIII век“; гл.ас. д-р Атанаска Тошева – „Славянобългарският език на „История славянобългарска“ – балкански езикови паралели на прага на новото време“; докторант Десислава Димитрова – „Възрожденските граматички от Крагуевац“, а в следобедната пътуваща аудитория под надслов „Знай своя род и език“, на път за Нови Сад, студентите Марко и Джордже говориха за културните маршрути в Сърбия.

Третият ден от научното ни пътешествие, 24 октомври, отново бе преизпълнен с богата семинарна и културна програма. Делегацията ни бе приета във Философския факултет на Университета в Нови Сад. Темата на заседанието този път беше „За обичайната историята“ с модератор доц. д-р Живко Иванов и с участници: доц. д-р Елена Тачева – „Паисиевата игра с времето“; доц. д-р Мила Кръстева – „История славянобългарска“, преписи, преправки и приписки“; докторант Милена Джерекарова – „Паисий и някои балкански историци на XVIII век“. През този ден посетихме Сремски Карловци и манастира Ковил, а „пътуващата“ аудитория с модератор докторант Десислава Димитрова бе наречена „Места на памет“. В нея се включиха с разработките си по конкретната тема докторант Боряна Тенчева и доц. д-р Петя Бъркалова.

25 октомври също се оказа вълнуващ и богат на събития ден. Сутринта бяхме приети в *Матица Српска*, където бе изнесена лекция за връзката между Българското възрождане и тази най-стара културно-просветна институция в Сърбия, издигната на пиедестал от сръбските граждани. В следобедното заседание на пътуващата аудитория на тема „Когато Западна Европа...“ с модератор доц. д-р Мила Кръстева, се включиха с докладите си гл. ас. д-р Соня Александрова – „Западна Европа по времето на Паисий“, учениците от Пловдив Гергана Попова и Ванеса Иванова – „Паисий в новото време“, като имаше и две задочни участия: на студенти от ПУ с изследване презентация върху „История славянобългарска“ и на доц. д-р Иван Русков с доклада му „Балканската война – територия

на себепознанието“. Късно вечерта пътуващият семинар пристигна благополучно в Банско, за да продължи дейността си на родна територия.

26 октомври, Музеен комплекс – Банско: бяхме любезно посрещнати от нашите домакини и приветствани от настоящия кмет на Банско г-н Георги Икономов, а в двата следващи дни заседанията на семинара бяха почетени от Димитър Хаджиев, наследник на Паисий по линия на сестра му Елена. Семинарната програма на тема „История славянобългарска“ на Паисий и нейните културни езици“, с модератори доц. д-р Елена Налбантова и гл. ас. д-р Атанаска Тошева, беше много наситена. Лектори бяха доц. д-р Константин Куцаров – „Историята“ на Паисий в контекста на метаморфозния развой на българския език“; гл. ас. д-р Борян Янев – „Антропонимният код в „История славянобългарска“ от Паисий Хилендарски“; докторант Елисавета Стойчева – „Възрожденското Банско“; гл. ас. Фани Бойкова – „История славянобългарска“ в образователния контекст“; доц. д-р Петя Бъркалова – „За езика на Паисий през погледа на интернет поколението“; докторант Елисавета Стойчева – „Паисий и всекидневното българско съзнание“. Следобедната културна програма включваше разглеждането на иконната експозиция в църква „Света Троица“, музея „Неофит Рилски“, мемориала на Паисий, Веляновата къща, Радоновата къща. Наш гид бе археологът Владимир Баряков.

На 27 октомври научната сесия на пътуващия семинар в Банско продължи отново в Музейния комплекс и беше под надслов „Паисий и следовници“, с модератор доц. д-р Иван Русков. Той бе посветен на тримата видни банскалии – Паисий Хилендарски, Неофит Рилски и Никола Вапцаров. Участваха: докторант Милена Джерекарова – „Следовници на Паисий в българската възрожденска среда“; доц. д-р Елена Налбантова – „Книжовникът Неофит Рилски“; доц. д-р Татяна Ичевска – „История и съвременност у Никола Вапцаров“. Заключителния доклад в заседанието на тема „Траурът на Паисий“ изнесе модераторът доц. д-р Иван Русков. След дискусията отпътувахме за Асеновград.

В Асеновград трябваше на посетим предполагаемото лобно място на Паисий в Амбелино и паметната плоча, поставена на 19 юни тази година от Общината и Историческия музей; Старото училище в същата местност, както и параклиса „Св. безсребреници Козма и Дамян“, където се намират уникални икони, самия Исторически музей, където неговият директор Иван Дуков беше предвидил лекция върху Бобчевия препис на „Историята“ на Паисий. Случаят обаче ни бе подготвил неприятна изненада: заради катастрофа пътят бе затворен и се наложи да чакаме дълго, а впоследствие и да се върнем в Пловдив през София. Бе невъзможно да пристигнем навреме в Асеновград, за да затворим кръга на пътуващия семинар и да „извървим“ символично и последните стъпки от живота на Паисий Хилендарски. Може би съдбата се бе погрижила да смекчи нещо неизбежно. Но нито ние, нито телевизионният екип се бяхме отказали да довършим подобаващо научното си пътешествие и на 31 октомври с оператора Виолин Иванов, журналистката Десислава Шишманова и представителна група от участниците в семинара ние отпътувахме до Асеновград, за да посетим места от програмата.

Равносметката: В днешния глобализиран свят, когато хората имат възможност да общуват, без дори да напускат стаята си, подобна мобилна научна инициатива е повече от необходима и особено креативна. Прекият контакт с научните интереси и разработки на колегите, потапянето в атмосферата на местата на историческа и културна памет и реалното извървяване на част от пътя на Паисий не би могло да се сравни с нищо друго! Подобно пътуване лично за мен бе уникална възможност и незабравимо изживяване, реално изразена почит пред делото на патрона на Пловдивския университет. Мисля, че след тази успешно осъществена инициатива всички участници в семинара ще потвърдят, че както смисълът на човешкия живот е в самото движение, дай боже, напред и нагоре, така смисълът и целта на пътуването е обогатяването на човешкия дух при съприкосновението с миналото на предците и настоящето на другия.

Хроника на една дискусия:

„Българската езикова политика в условията на глобализация и европейска интеграция“

Гл. ас. Мария МИЦКОВА

Кръглата маса „Българската езикова политика в условията на глобализация и европейска интеграция“ се превърна в едно от събитията на тазгодишните юбилейни *Паисиеви четения*, посветени на 250 годишнината от създаването на *История славянобългарска*. Тя предостави научно поле за обмен на идеи и за търсене на решения на някои от натежалите в общественото пространство актуални проблеми, засягащи съвременното състояние и бъдещето на българската националноезикова доктрина.

Център на дискусията бяха проблемите, поставени в изданието сборник със същото заглавие¹, в който се представят резултатите от проучванията на двугодишния научен проект „Българската националноезикова политика и концепции за езиково и литературно наследство в условията на европейска интеграция и глобализация“ към фонд „Научни изследвания“ при Пловдивския университет (2011–2012) с ръководител проф. д.ф.н. Диана Иванова. Сборникът съдържа 18 статии на участници в проекта от ПУ „Паисий Хилендарски“ и на български и чуждестранни специалисти от други университети и научни центрове (от СУ „Св. Климент Охридски“, ШУ „Епископ Константин Преславски“, Кирило-методиевския научен център при БАН, РУ „Ангел Кънчев“, Масариковия университет в Бърно, Университета в Упсала (Швеция) и Познанския университет „Адам Мицкевич“). Освен участниците в проекта и авторите в сборника в дискусията се включиха учени и преподаватели от МГУ „М. В. Ломоносов“ – Москва, Института за български език – БАН, студенти от Пловдивския и Софийския университет, както и представители на МОМН.

Очертавайки основните рамки в работата на кръглата маса, проф. Д. Иванова – модератор на дискусията и ръководител на представения проект, насочи вниманието на присъстващите към актуалността и значимостта на темата в европейски и национален план. Като основен проблем в нейното въведение се очерта съотно-



Участниците в кръглата маса

шението, противопоставянето и търсенето на баланс между езикова политика, основана на концепцията за отстояване на националноспецифичното, и езикова политика в съгласие с новите тенденции на европейска интеграция и глобализация.

Дискусията протече в три основни тематични кръга, като в първия: **Корени на българската езикова политика – ресурси от историческото минало**, проф. Д. Веселинов (София), доц. Н. Николова (Шумен), д-р Б. Борисов (Пловдив), както и докторантите М. Мицкова (Пловдив) и П. Линдгрен (Швеция) представиха тезиси, разглеждащи различни аспекти от историята на проблема, но обединени около общата теза за съществуването на българска езикова политика в условията на бездържавност и за приемствеността в общите тенденции в езиковата политика от преддържавния период до наши дни. Интерес предизвикаха докладите на доц. Н. Николова, засягащ актуалния въпрос за езиковата чистота, и на д-р Б. Борисов, посветен на релацията *език – власт*. Институционалният статус на книжовния език в текстовете на българското законодателство

се оказаха благодатни за анализиране и обсъждане теми. В контекста на представените факти и анализи проф. Д. Веселинов изложи мнението си за наложителността от прерастване на българската езикова политика в езикова доктрина, в която последователното пре-

минаване и хронологичното следване и развитие на приетите концепции може да осигури бъдеще, единност и стабилност по отношение на основните принципи в съвременната българска езикова политика. Разисква се и въпросът за приемане/неприемане на специален закон за езика. В дискусията се включиха проф. Д. Иванова и проф. Св. Коева от ИБЕ – БАН, в чиито изказвания се наблегна на нуждата не толкова от закон за българския език, колкото от единна работа от страна на политици, общественици и учени по проблемите на българския език и българската езикова политика. Като един от аспектите на новите стъпки, които МОМН предприема в тази насока, беше обсъден новият Закон за началното и предучилищното образование. Представителите на министерството Ал. Трингов – началник на отдел „Общо образование“, и Ст. Цветков – главен експерт в отдел „Качество на училищното образование“, представиха добрите страни от приемането на закона, в който целите на българското предучилищно и училищно образование са предефинирани в съответствие с навлизането на информационните, комуникационните технологии и новите предизвикателства пред традиционните образователни модели и тради-

ционните форми на общуване.

Във втората част на дискусията: **Езикови политики в контекста на европейската интеграция**, свои тезиси представиха доц. Ц. Иванова (Велико Търново) и д-р Ю. Чакърова (Пловдив). Изложението на доц. Ц. Иванова, базирано върху проблемите на езиковата политика зад граница, българските училища извън страната, както и въпроса за задграничната ни българистика и за българските лекторати, се превърнаха в един от ключовите моменти на цялата кръгла маса. За добрите традиции от миналото и грижата, която българската държава е полагала за поддържането на лекторатите и разпространението на българската култура зад граница, се изказа проф. **И. Платонова** (Москва). В хода на дискусията се наложи нерядкостната констатация, че съвременното състояние на преподаването на българския език в чужбина съвсем не е същото. Днешната държавна политика беше разкритикувана заради пасивността, мълчанието и незаинтересуваността по отношение на някои от тези проблеми. Своя опит споделиха проф. Д. Иванова, доц. Н. Николова, доц. Ц. Иванова, доц. М. Стаменов (София). Кръглата маса отново повдигна въпроса за създаването на специализиран сайт за достъп до информация, свързана с преподаването на българския език зад граница и за поместването в него на нужната методическа и организационна информация, както и за нуждата от създаването на методическа библиотека по български език като чужд. Като обобщаващо заключение се наложи препоръката за необходимостта от нова държавна концепция по отношение на езиковите политики зад граница.

Докладът на д-р Ю. Чакърова (Пловдив), разглеждащ различни въпроси на превода и локализацията в контекста на българската езикова политика, също се посрещна с голям интерес. В хода на обсъждането бе направен изводът, че процеси-

¹ Вж. Българската езикова политика в условията на европейска интеграция и глобализация. Редактор и съставител Д. Иванова. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2012.

Международна конференция, посветена на Иво Андрич

Евелина ГРОЗДАНОВА, Светла РУСКОВА-ДЖЕРМАНОВИЧ

В рамките на тазгодишните Паисиеви четения, посветени на 250-годишнината от написването на „История славянобългарска“, се проведе научна конференция на тема „Иво Андрич и балканското историческо битие“. Събитието, състояло се на 2 и 3 ноември, бе по повод на 120-годишнината от рождението на Нобеловия лауреат и бе уважено не само от български участници (ПУ „Паисий Хилендарски“, СУ „Св. Климент Охридски“, ЮЗУ „Неофит Рилски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ и РУ „Ангел Кънчев“), но и от представители на университети и научни институции от Сърбия (Университета в Белград, Университета в Нови Сад, Университета в Нови Пазар, Учителския институт във Вране), Босна и Херцеговина (Университета в Източно Сараево, Университета в Баня Лука) и Полша (Университета в Познан).

Конференцията беше официално открита от ръководителя на Катедрата по славянска филология – доц. д-р Жоржета Чолакова, която отбеляза факта, че Пловдивският университет е щастлив да приветства своите гости и да бъде домакин на единствения научен форум в чужбина, посветен на юбилея на Иво Андрич.

Пленарен доклад на тема „Ненаписаният роман на Иво Андрич“ изнесе проф. д.ф.н. Светлозар Игов, който е и инициатор за провеждането на събитието. Тук беше разгледан въпросът за „Летуване на юг“ като проект за роман, а заедно с това беше направен обширен преглед на рецепцията на Андричевото

творчество в България.

Личността и творчество на Иво Андрич бяха представени с доклади на високо научно равнище, които разглеждаха различни аспекти от философията и поетиката на неговата проза. Във фокуса на изследователите бяха залегнали полемични проблеми от исторически и религиозен характер, както и наратологични особености на неговите исторически романи и разкази. Отделните заседания бяха ръководени от доц. д-р Жоржета Чолакова, проф. д.ф.н. Панайот Карагьозов и проф. д.ф.н. Светлозар Игов. Сред участниците изпъкнаха имената на водещи литературове-

ди и историци като Павле Ботич (Православните християни в романа „Мостът на Дрина“), София Кошничар (Пограничната проза на Андрич в светлината на нееластичното семи-сферично ядро), Бранко Бърджанин

(Иво Андрич в театъра и театралното изкуство), Драга Мاستилович (Иво Андрич като историк и неговата научна перцепция за исляма в Босна и Херцеговина), Предраг Яшович (Среща на религиите в разказите на Андрич), Ана Милованович („Къща в усамотение“ – орфическо пътуване на Иво Андрич), Дарка Хербез (Легенди и митове в творчеството на Иво Андрич), Вукосава Живкович, Надия Реброна (Суфизъм в разказа на Иво Андрич „Смърт в Синановото теке“), Саша Шмуля (Критическата перцепция за Босна в творчеството на Иво Андрич), Стана Смилкович (Символи и знаци в разказите за деца на Иво Андрич), Сунчица Денич (Съпротивата



Иво Андрич

като концептуална идея за спасението в разказите на Иво Андрич), Панайот Карагьозов (Болната Босна), Камелия Александрова (Изтокът срещу Запада в романа „Травнишка хроника“) и др. Задочно участие в конферен-

цията взеха Ина Кукунджиева, Галия Конах, Мира Душкович, Оливера Радулович, Сена Михайлович, Желка Пържул, Марияна Радович, Саня Мацура, Маргрета Григорова. След всяко заседание бяха провеждани оживени дискусии, които предизвикаха интерес от страна на всички участници и слушатели.

Финалът на конференцията бе ознаменуван с представянето на българското издание на политическия очерк на Иво Андрич „Раждането на фашизма“, чийто преводач и автор на следговора е Светлозар Игов, а също така бе анонсирана предстоящата публикация на монографията на Светлозар Игов „Иво Андрич: исторически песимизъм и трансцендентални блянове“.

➔ От стр. 9

те на глобализация променят и облика на превода, като се постави акцент върху новите тенденции в транслатологията, в която все по-често се говори за локализация и интернационализация на продукт, а не само за превод на текст. Проф. Д. Веселинов и проф. Д. Иванова изказаха мнение за нуждата от държавна езикова политика в това отношение, тъй като новите технологии са неизменна част от живота на младите и преводът на отделни термини и продукти навлиза дълбоко в техния език.

В третата тематична част на дискусията: **Българският книжовен език и неговите употреби – образователен, масмедиен, политически дискурс**, докладчиците доц. В. Маровска (Пловдив), гл. ас. Ф. Бойкова (Пловдив) и д-р Н. Сталянова (София) разгледаха промените в социокултурната ситуация в края на XX и първите десетилетия на XXI в. и нови-

Българската езикова политика...

те изисквания за гъвкавост и адаптивност на изследователските методи и подходи в методиката на езиковото обучение по роден и по чужд език като следствие от приемането на България в ЕС.

Дискусията в тази тематична част премина в търсене на допирните точки между държавната образователна политика и езиковата политика, осъществявана в българското образование по роден и по чужд език. Докладите на доц. В. Маровска и на гл. ас. Ф. Бойкова поставиха въпроси, чийто отговор предизвика незабавната реакция от страна на представителя на МОМН Ал. Трингов. От една страна – бяха подкрепени инициативите и новите образователни концепции за комуникативната насоченост на програмите и учебниците по роден и чужд език в началното и средното училище. От друга страна – участници като проф.

Д. Иванова и доц. Ц. Иванова посочиха отсъствието на внимание от страна на държавата върху проблемите на висшето образование, което рефлектира върху масовото незначително и непознание на книжовните норми в политическия и масмедиен език. Наложено се изводът за необходимостта от спешни мерки и от водене на стабилна и последователна езикова политика в образованието – както в началното и средното, така и във висшето.

В края на дискусията се включиха и студентите от Софийския университет, които зададоха на г-н Ал. Трингов актуалния въпрос за разделянето на предмета български език и литература на две отделни учебни дисциплини и съответно за нуждата от отделни учители по двата предмета. Представителят на Министерството отговори, че подобен проект съществува и е в процес

на обсъждане.

На кръглата маса по проблемите на езиковата политика в условията на глобализация и европейска интеграция се потърсиха отговори на множество актуални въпроси, свързани с миналото, настоящето и бъдещето на българската езикова политика. Освен в неоспоримите научни приноси на докладите обществеността принос на пловдивския форум се състои и в това, че отвори вратата на един продуктивен диалог между науката и властта. В този аспект можем да завършим с думите на проф. Д. Иванова: „България има уникалния шанс да разпространява своята култура и език в контекста на европейското езиково многообразие и да участва със своите постижения в международния културен диалог. Правилната национална езикова политика (вътрешна и външна) с дългогодишна стратегия и регулативна практика е най-добрата гаранция за оцеляването и развитието на културата и езика ни“.

Проф. д.ф.н. Иван Куцаров на 70 години

Тържественото честване на 70-годишнината на проф. Иван Куцаров – един от „строителите“ на Пловдивския университет през последните 40 години, се състоя на 2 ноември в 6. аудитория. След името му могат да се изредят множество факти, към които да се добави определението „първи“ – като се започне с това, че е един от първите преподаватели от първата година на филологиите в ПУ, и се стигне до наши дни. Неговият житейски и научен път беше много добре очертан от ръководителя на Катедрата по български език доц. д.ф.н. Вера Маровска (на стр. 12).

Доц. д-р Красимира Чакърова поднесе на проф. Куцаров подготвения по случай 70-годишнината му сборник с думите: „Щастлива съм, че на мен се падна честта да поднеса на нашия юбиляр този най-филологически дар. Книгата носи най-точното заглавие – „Езикът на времето“. Нека не гледаме на него само като на една красива метафора, то е много точна метафора за творчеството на проф. Иван Куцаров – творчество новаторско, винаги актуално и принципно. Да владееш езика на времето, е важно, но да умееш да тълкуваш този език, да откриваш тенденциите в него, да накараш други, и то млади хора, да виждат и откриват – това е необикновена мисия, необикновена дарба, която е неограничима. Тази дарба вдъхновява, тя създава следовници“.

От името на академичното ръководство приветствие поднесе ректорът доц. д-р Запрян Козлуджов и връчи на проф. Куцаров почетния знак на Пловдивския университет по случай юбилея и за приноса му в развитието на филологията и на Пловдивския университет като научна и образователна институция.

В поздравителното си слово деканът на Филологическия факултет доц. д-р Живко Иванов отбеляза големите заслуги на проф. Куцаров не само за изграждането на неговия факултет, но и за развитието на Педагогическия и Философ-



Доц. д-р Живко Иванов поднася поздравителен адрес от името на Филологическия факултет

ско-историческия факултет, а в по-широк план – на хуманитаристиката в България. Подаръкът от колегите във ФФ беше поднесен от докторантката Десислава Димитрова – пластика на богинята Нике, която символизира неговия дълъг академичен път, белязан от много победи.

Проф. д-р Светла Коева – директор на Института за български език към БАН, му връчи за приноса към българската езиковедска наука златна значка – най-голямата награда на Института. Тя е първата от ученици на проф. Куцаров, която също е станала професор.

Доц. д-р Красимира Алексова от Катедрата по български език в Софийския университет го приветства по случай юбилея и отбеляза дарбата му да открива талантливите си ученици и да ги подкрепя в тяхното развитие.

От името на студентите приветствие поднесе докторантът Тенчо Дерекювлиев, който връчи на проф. Куцаров диплом за удостоверяването му с утвърдената от Лингвистичния клуб титла „Магистър Граматикорум“, на която той е първият носител.

Проф. Иван Куцаров благодари на ръководствата на Университета и на Филологическия факултет, на тези, които почетоха неговото честване, на всички, с които е работил. Той заяви още: „Аз съм възпитаник на Софийския

университет – там ме научава на това, което правя, там подготвих дисертацията си, вина-

ги съм се смятал за част от него. Десет години преподавах и в Софийския университет, след като си отиде проф. Иван Леков. Имах възможности да избирам.

И избрах Пловдивския университет. Аз съм изключително благодарен на Пловдив, щастлив съм, че избрах Пловдивския университет – тук прекарах чудесни години. Радвам се за положителните оценки, които чух за моята научна и управленска дейност, което означава, че и аз съм дал нещо на този град и този университет, от които наистина получих много“.

Редакцията на вестник „Пловдивски университет“ се присъединява към всички благопожелания. На многая лета!

Тильо Тилев

Юбилейният сборник

„Езикът на времето“ е озаглавен юбилейният сборник в чест на проф. д.ф.н. Иван Куцаров. Той е подарък от неговите колеги, какъвто по традиция се прави на известни учени с приноси към българската наука и култура. В него са се включили със специално посветени статии 43-ма автори от България и чужбина. Техните изследвания са представени в два основни раздела – езикознание и литературознание, и в следните рубрики: *Общо езикознание и граматика, Лексикология и словообразуване, История на езика и диалектология, Теория и практика на чуждоезиковите паралели и Стилистика*.

В сборника са включени също описание за творческото дело на проф. д.ф.н. Ив. Куцаров и приносите му към историята на филологията и съвременното езикознание от д.ф.н. В. Маровска и д-р Л. Кънчева; пълна библиография на трудовете на проф. д.ф.н. Ив. Куцаров, специални поздравии за юбиляра от проф. д.ф.н. Ст. Буров, ръководител на Катедрата по български език във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“; от доц. д-р В. Гешев, ръководител на Катедрата по славянско езикознание към Софийския университет „Св. Климент Охридски“, и от славистите от Санктпетербургския университет. Поместени са и поздравителни адреси от академичните ръководства на Бургаския университет „Проф. д-р Асен Златаров“ и Бургаския свободен университет. (Откъси от поздравителните адреси ще прочетете на стр. 14.)



Езикът на времето. Сборник с доклади по случай 70-годишния юбилей на проф. д.ф.н. Иван Куцаров. Съст. В. Маровска, Кр. Чакърова, К. Куцаров, М. Павлова. Университетско издателство „Паисий Хилендарски“. Пловдив, 2012, 416 с.

Проф. д.ф.н. Иван Куцаров заема достойно място сред учените, които формират облика на съвременното българско езикознание

Доц. д.ф.н. Вера МАРОВСКА

Проф. д.ф.н. Иван Костадинов Куцаров е един от най-известните съвременни лингвисти както заради своето научно творчество, впечатляващо по обем, тематична задълбоченост и жанрово разнообразие, така и за обществената и професионалната съпричастност към проблемите на научната и преподавателската общност и доказаните си административни способности.

Авторитетът и признанието му в национален мащаб се изразяват в заеманите от него длъжности през последните години – бил е заместник-председател на Централния съвет на Съюза на българистите; председател на Комисията по българистика при Министерството на образованието и науката; член на Президиума на Висшата атестационна комисия (ВАК), дългогодишен член на Специализирания научен съвет по езикознание при ВАК.

Научните интереси на проф. д.ф.н. Ив. Куцаров са в областта на славянското езикознание и българската граматика. Той е широко известен и световно признат автор – трудовете му са публикувани във Франция, Чехия, Словакия, Полша, Русия, Украйна. Участвал е в много национални и международни научни конференции и конгреси. Безспорните приноси на Ив. Куцаров обясняват не само тази популярност, но и многобройните положителни критически отзиви, които творчеството му е получило. Работите на проф. д.ф.н. Ив. Куцаров са цитирани от авторитетни изследователи (А. В. Бондарко, Е. И. Дьомина, А. Е. Супрун, Т. Н. Молошная, К. Чвани, Й. Линдстет, Зл. Генчева-Декле, Я. Петър, В. Фридман, Д. Сонди, Ж. Фьойе, Б. Ю. Норман, М. Коритковска, Х. Ро Хауге, М. Чейка, Л. Ухлиржова, Х. Валтер, А. Хулт, М. Врина и мн. др.) – във Франция, Чехия, Словакия, Полша, Русия, Украйна, Германия, Белгия, Финландия, Сърбия, Румъния, Швеция, САЩ, Италия, Унгария.

Творчеството на Ив. Куцаров предлага на научната обществена най-големия досега глобален труд по история на славистиката (*Славяните и славянската филология* – 2002 г.), както и приемлив отговор на основните дискуссионни въпроси на най-новата българска морфология (*Теоретична граматика на бъл-*

гарския език. Морфология – 2007 г.). Затова той е непрекъснато посещаван и канен лектор (чел е лекции в университети в Чехия, Русия, Германия), а и търсен научен ръководител, консултант и рецензент от младите българисти от целия свят. Безспорно признание за неговия авторитет и научните му приноси е участието му в Комисията по граматичен анализ към Международния комитет на славистите.

Творческата характеристика на Ив. Куцаров е едновременно благодатна и задължаваща, защото той има особена роля в изграждането на езиковата ни наука. Не само заради множеството проблеми, коментирани в различна жанрова форма и подложени на задълбочен анализ в научните му работи, но и защото неговото творчество е сред първите, основаващи се на предвзрително уговорена и прецизирана научнометодическа база, с последователно и съзнателно прилагане на единен изследователски подход. С изключение на трудовете по история на славистиката и сравнителна граматика, с които започва преподавателската му дейност в Пловдивския университет през 1974 г., повечето изследвания на Ив. Куцаров имат структуралистичен характер. Те са изцяло повлияни от методическите „препоръки“ на Пражката школа (не е случаен фактът, че авторът е бохемист); спонтанно съгласувани със сосорианските постулати; модифицирани в определена степен от руската традиция и авторитета на Р. Якобсон, а общотеоретичната основа на изследванията си Ив. Куцаров експлицитно свързва с ранните трудове на А. В. Бондарко. Той утвърждава неговата понятийна система като едно от възможните решения на терминологичната безпътница в съвременното езикознание. Като цяло научнотворческият потенциал на Ив. Куцаров е резултат от про-



Проф. д.ф.н. Иван Куцаров

учванията върху историята на славянските езици и съвременното им състояние, които предхождат системно-структурното описание на българската морфология, и този факт именно съставлява неговата творческа самобитност.

Ив. Куцаров е роден на 4.II.1942 г. в гр. Бургас. Там получава основно и средно образование, а в периода 1963 – 1967 г. следва славянска филология в Софийския университет. През следващите няколко години е преподавател по съвременен български език в Учительския институт „Хр. Ботев“ в Бургас. През 1972 г. Ив. Куцаров е зачислен за аспирант на проф. Ив. Левов и проф. Св. Иванчев в Катедрата по славянско езикознание на Софийския университет. През април 1978 г. му е присъдена научната степен „кандидат на филологическите науки“ за дисертационния труд *Явлението преизказност и преизказването в славянските езици*. През 1981 г. се хабилитира за доцент, през 1992 г. защитава дисертация за научната степен „доктор на филологическите науки“ на тема *Конклузивът в славянските езици*, а от 1995 г. е професор.

Постъпил в Пловдивския университет през 1974 г. като асистент по съвременен български език, Ив. Куцаров започва да води семинарни занятия по фонетика, лексикология и по морфология, където впоследствие основно се съсредоточават изследователските му интереси. Едновременно с това са му възложени лекциите и упражненията по сравнителна граматика

на славянските езици. След хабилитирането си за доцент (през 1981 г.) той поема лекционните курсове по морфология на съвременния български език и по увод в славянската филология. Чел е още общи курсове по съвременен български език за педагогическите специалности и за студенти с втора специалност „Българска филология“. Като преподавател по съвместителство от 1978 до 1990 г. Ив. Куцаров чете лекции по сравнителна граматика и по увод в славянската филология в Софийския университет, а от 1992 г. до 1996 г. – и във Великотърновския университет. Чел е също спецкурсовете *Преизказването в българския език*, *Функционална граматика* и *Теория на морфологичните категории*; участвал е и в научния семинар на проф. Стефана Димитрова в ИБЕ при БАН. От 1990 г. е лектор по съвременен български език (предимно по морфология) във филиалите на Пловдивския университет в Кърджали и в Бургас – сега факултет в Университета „Проф. д-р Асен Златаров“. Инициатор е за разкриването на филологическите специалности и е първият декан на Филологическия факултет към Бургаския свободен университет. Безспорни и признати от бургаските филолози са заслугите му за прозорливата кадрова политика, в резултат на която в кратък срок се създаде академична атмосфера; израснаха и се хабилитираха редица местни филолози. Днес проф. д.ф.н. Ив. Куцаров е преподавател по съвместителство във Факултета по обществени науки на Университета „Проф. д-р Асен Златаров“ в Бургас.

Убедително свидетелство за високото качество на преподавателската му дейност са не само възторжените студентски отзиви, но и многото по-нататъшни изяви на възпитаниците му като аспиранти, утвърдени научни работници и преподаватели, заемащи достойно място в българската филологическа колегия.

В лицето на Ив. Куцаров Пловдивският университет има големия шанс да притежава способен и всеотдаен администра-

тор. Той е не само основателят на Филологическия факултет, инициаторът и дейният радетел на специалността „Славянска филология“, но и водещата фигура, която с далновидност и безспорна дарба на ръководител вече почти четиридесет години работи за изграждането и авторитета на пловдивския Филологически факултет. От 1984 до 2002 г. Ив. Куцаров е ръководител на Катедрата по български език в Пловдивския университет; бил е декан на Филолого-педагогическия факултет, заместник-декан и многогодишен декан на Филологическия факултет; заместник-ректор по учебната дейност, а от 2003 до 2011 г. е ректор на Пловдивския университет.

Цялостното научно творчество на Ив. Куцаров обхваща три тематични кръга. Първият е свързан с историята на славянската филология и спецификата на българския език в славянското езиково семейство. Вторият – с историята на българската граматика. Третата, основната група научни изследвания, е посветена на българската глаголна морфология.

Първата книга на Ив. Куцаров, *Увод в славянската филология. Езикова славистика* (1980 г.), е резултат от пряката му преподавателска работа, но едновременно с това представя проблематика, трайно пронизваща творчеството му – историята на славистиката. Посветени са ѝ множество публикации; съпоставителни са и дисертационните му тези: кандидатската – *Явлението преизказност и преизказването в славянските езици*, и докторската – *Конклузивът в славянските езици*. В отделни глави на *Увод в славянската филология* е разгледано делото на най-значителните представители на славистиката – Й. Добровски, Ал. Х. Востоков, Б. Копитар, П. Й. Шафарик, Фр. Миклошич, В. Ягич.

В средата на 2002 г. стана факт и фундаменталното за славистиката изследване на Ив. Куцаров *Славяните и славянската филология* (2002 г.), обхващащо около 1000 страници. Този забележителен труд по история на славистиката и българското езикознание включва имената и творчеството на огромна част филолози слависти, развойните тенденции и перспективи пред тяхното дело, историята на славистичните конгреси.

Проблемите от историята на българската граматика представляват вторият тематичен кръг в творчеството на Ив. Куцаров. Той има безспорни заслуги за популяризирането на творческото дело на много наши

езиковеди – Ю. Трифонов, П. Калканджиев, Ат. Илиев, Л. Андрейчин. На тях е посветил специални разработки. Публикувал е първата цялостна библиография на трудовете на Ю. Трифонов, а благодарение на интереса си към глаголната морфология сега е сред най-добрите познавачи на нейната история. Творчески критични са историческите обзори, станали задължителен компонент в книгите, студиите и по-големите статии на Ив. Куцаров, от които той черпи и идеи, и поводи за полемика.

Основните трудове на Ив. Куцаров са свързани с общата теория на морфологията, с глаголната морфология на съвременния български език, в частност – с преизказването и модалността. Използваният от него системно-структурен подход обаче изисква разглеждане на споменатите частни явления – преизказването и конклузива – в контекста на останалите граматикализирани значения в българския език, тъй че всеки един от по-обхватните трудове на автора засяга морфологичната система в цялост и приносите им са глобални. Освен това Ив. Куцаров е автор и на няколко граматични на българския език – *Лекции по морфология* (1997) и *Съвременен български език* (1998, в съавторство с Т. Бояджиев и Й. Пенчев), а също и на сборника със статии *Проблеми на българската морфология* (1993 г.). Тук би следвало да споменем и публикувания през 1985 г. *Очерк по функционално-семантична граматика на българския език*, претърпял две издания. През 2007 година излезе и капиталният му труд *Теоретична граматика на българския език. Морфология*, който е резултат от многогодишни изследвания и анализи на българските морфологични явления. Това е най-обширната, всестранна и задълбочена теоретична интерпретация на българската морфологична система, правена досега, и съвсем естествено привлече вниманието и адмирациите на българистите в целия свят.

В България Ив. Куцаров е водещ учен в областта на прилагането на функционалния подход в езикознанието. Теорията на функционално-семантичните категории и полета на А. В. Бондарко, създадена въз основа на коментирани от О. Йеспersen и И. И. Мещанинов понятия, претърпява в трудовете на Ив. Куцаров логическо усъвършенстване и прецизиране. Разграничават се различните езикови категории, свързани с понятията – функционално-семантичните, както и техните ядра и периферии, а също граматичните, морфологичните, синтактичните, лексикално-граматическите категории; изяснени са понятията като граматично значение, грамема, лексико-граматични разрези, формални класове, морфологични опозиции; утвърждава се терминът модификатор като основен структурен компонент на функционално-семантичното поле; по нов начин е разгледана структурата на микрополетата в рамките на функционално-семантичната категория и т. н. Така се очертава научната база и на другите му изследвания. Неморфологичните средства за изразяване на граматични значения са обект на много от тях, включително от най-ранните творчески години на Ив. Куцаров досега. Теорията за функционално-семантичните полета е приложена и в повечето от съпоставителните му изследвания.

Очеркът по функционална граматика е първата и единствена досега българска функционална граматика и е най-цитираното съчинение на Ив. Куцаров и у нас, и в чужбина. Квалифицирането и систематизацията на езиковите факти с оглед на функциите им, посоката на семантичната и формалната маркираност в рамките на реалните опозиции на морфологичните категории водят до реструктуриране на някои от техните парадигми и очертават сферите на общата им употреба. В *Очерка* за първи път се проявява нуждата от нова интерпретация на системата на българските морфологични категории и в това е основният принос на Ив. Куцаров като морфолог.

Темата за преизказването обединява значителна част от публикациите на Ив. Куцаров, сред които са три големи студии и книгата *Преизказването в българския език* (1984 г.). Преизказването най-напред привлича вниманието на автора (съпоставително изследване на явлението е още дипломната му работа, а по-късно и много други трудове). Явлението преизказност, което с основание е провокирало българисти и слависти през последния век (посветени са му изследвания на Ю. Трифонов, Ал. Теодоров-Балан, Л. Андрейчин, Ю. Маслов, Е. Дьомина, М. Янакиев, Г. Герджиков), е категоризирано експлицитно за първи път от Ив. Куцаров и именно той е ученият, трайно свързал името си с тази проблематика. В изследванията си, посветени на преизказността, Ив. Куцаров представя най-подробната досега история на проучванията, най-пълния преглед на разпространението на преизказността в

езиците по света; категорично доказва тезата си за самостоятелния категориален статут на явлениято; разглежда го в общославянски план; изследва преизказността във функционално-семантичен аспект. Книгата за преизказването се посреща с единодушно признание и за нея са публикувани две наши и две чужди рецензии (в Чехия – в пражското списание *Славия* и в *Годишника на Бърненския университет*); а трудовете за преизказването цитират множество учени от целия свят.

Вторият обект на изследване, на който Ив. Куцаров е посветил особено внимание, е конклузивната парадигма. С конклузива е свързана докторската му дисертация *Конклузивът в славянските езици* (1991 г.) и монографията му *Едно екзотично наклонение на българския глагол* (1994 г.), както и публикациите за българския конклузив и функционалните му еквиваленти в беларуски, полски, украински, в руски, чешки и словашки език. В тези трудове се обосновава идеята, че конклузивът е грамема на наклонението, като се имат предвид немного известните, макар и широко използвани в речта умозаключителни и предположителни форми; т. нар. емфатични, или усиленни, преизказни форми се определят като преизказни форми на умозаключителното наклонение; дават се нови обяснения на адмиратива и дубитатива; за първи път се разкриват, описват и илюстрират изразителите на конклузивност във всички славянски езици. Предмет на изследването е все още спорният въпрос за формите от типа *пишел* е.

Очертано е мястото на конклузива в цялостната морфологична система на глагола чрез опозитивните отношения. В този смисъл положителен резултат е дал характерният за автора стремеж да изучава отделния езиков факт задължително в общия контекст на съответното езиково равнище – в случая морфологичното.

Следствие от това е и основният принос на Ив. Куцаров като морфолог – в своите трудове той реструктурира българската глаголна парадигма, като утвърди двете нови морфологични категории – на относителните и на перфектните форми, които назовава съответно таксис и вид на действието; отделя ги от деветграмемното време и предлага оригинална и убедителна интерпретация на темпоралността.

Съществен е и делът на

Поздравления за юбилея на проф. Куцаров

Доц. д-р Валентин Гешев, ръководител на Катедрата по славянско езикознание в Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Уважаеми проф. Куцаров,

Ние, членовете на Катедрата по славянско езикознание при Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, от сърце Ви честитим респектиращия юбилей! Радваме се заедно с Вас и заедно с Вас с известно чувство на удовлетворение оглеждаме плодотворния път в науката на един бивш възпитаник на софийската славистика. Завършил по времето, когато в нашата катедра работеха слависти като чл.-кор. проф. Ив. Леков, проф. Цв. Романска, проф. Св. Иванчев, Вие не се отклонихте от пътя на своите учители, а още в началото ... се насочихте към науката, към трудните и спорни проблеми в славистиката, с които не всеки има куража да се заеме... Най-добрите измежду Вашите студенти от София и Пловдив през годините се превърнаха в цяла плеяда от учени, днес вече на различна възраст, които уверено можем да наречем Пловдивска граматична школа, създадена с Вашето вдъхновение и под Ваше ръководство...

Да Ви е честит юбилеят, скъпи проф. Куцаров, от сърце Ви желаем крепко здраве и сили, за да продължавате своята творческа работа за радост на всичките Ви колеги и последователи!

Проф. д.ф.н. Стоян Буков, ръководител на Катедрата по български език във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

В личността на проф. Иван Куцаров идеално се съчетават кабинетният учен, обаятелният лектор и популяризатор на науката, неуморният деец в научния живот и висшето образование на страната. Проф. Куцаров има решаваща заслуга за основаването и развитието на филологията в Пловдивския университет и особено на Катедрата по български език, която почти изцяло е сформирана от ученици и последователи на учения. Със същия ентузиазъм той подготвя кадри в родния си град Бургас – в Свободния университет и в Университета „Проф. д-р Асен Златаров“...

Благодарение на авторитета и позициите на учения задълго Пловдив се превръща в средище на най-изтъкнатите български и чуждестранни лингвисти, работещи в сферата на българистиката и славистиката, в творческа работилница на кадри, ръководени от учени с много опит и много знания ...

Той е фактическият създател на българска научна школа по функционална морфология, която обединява изследователи от почти цялата страна, а не само от Пловдивския университет, където се намира нейното ядро. Като гледам списъчния състав на Катедрата по български език, за сетен път се убеждавам в перфектния подбор на кадрите, толкова перфектен, че почти липсват провали. Изключителна негова заслуга е, че събуди научноизследователския интерес в България към морфологичната проблематика ...

Ако не беше календарът, трудно би повярвал човек, че проф. Иван Куцаров е извървял 70 години жизнен път. Той продължава да бъде толкова витален и енергичен, колкото и в младежките си години. Хубавото при него е и това, че е успял да запази юношеското си любопитство към света и вкуса към малките човешки радости. Животът е толкова интересен, а личности като проф. Куцаров го правят още по-интересен, богат и цветен. Слънчевият оптимизъм на проф. Куцаров заразява всеки, който се докосне до неговата същност. Убеден съм, че той ще даде още много за развитието на българската лингвистика, че с още по-голям ентузиазъм и с по-голяма самоотверженост ще работи за благо на българската наука и образование."

Славистите от Санкт петербургския университет

Уважаеми професор Куцаров!

Поздравяваме Ви по случай юбилея и Ви желаем творчески успехи и нови научни постижения във Вашата многостранна дейност.

Ние дълбоко ценим Вашия принос в науката, Вашите постижения в различни области на езикознанието, славистиката и българистиката. С удоволствие и с полза за нас самите слушаме Вашите изказвания на конференции, четем Вашите трудове, които проправят нови пътища в различните области на славистичната наука, откриват нови хоризонти. Много от Вашите работи станаха наши настолни книги.

Ние Ви ценим като мъдър, искрен човек с благороден характер, който умее да установява научни и човешки контакти. Желая Ви енергия и сила на духа, за да излъчвате все така любов и доброжелателност.

Приемете нашите поздравии и уверения в искрено уважение и признателност.

От Бургаския свободен университет

Уважаеми професор Куцаров!

От името на Академичното ръководство на Бургаския свободен университет Ви поднасяме най-искрени поздравления по случай Вашия 70-годишен юбилей.

С дълбоко уважение Ви поздравяваме за авторитетното и достойно място, което заема Вашата научноизследователска и преподавателска дейност в академичната история на България. Вашите бивши студенти успешно се реализират в динамичната обществено-икономическа среда на страната при присъединяването ни към Европейския съюз и разширяването на европейското образователно пространство.

Вие сте световно признат учен със стотици публикации в България и в чужбина. Вашият проникателен ум, ерудиция, задълбоченост на научните познания, полет на въображението Ви издигат до върховете на филологическото знание. Вие сте известен със своите иновативни идеи, откривателски дух, творчески подход в научните си търсения.

Неоценим е Вашият принос за утвърждаването на Бургаския свободен университет като един от авторитетните и модерни университети в страната.

От Университета „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас

Проф. д.ф.н. Иван Куцаров е личност, към която изпитвам дълбоко уважение, защото и като учен, и като човек притежава авторитет и компетентност, които му отреждат челно място сред водещите специалисти в областта на българистиката и славистиката ...

На любовта му към родния град и привързаността му към колегите, с които е работил и работи в момента, дължим неоценимата помощ за укрепване и развитие на филологическото образование в морския град...

Академичната общност на Университета „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас, високо цени професионализма на проф. Ив. Куцаров, неговата богата ерудиция и неуморната му работа за издигане на авторитета на българската наука.

От името на академичния състав на Университета, чийто ректор съм, му отправям най-сърдечни пожелания за много здраве, щастие и дълголетие във връзка с неговата годишнина!

Проф. д.т.н. Петко Петков,
ректор на Университета „Проф. д-р Асен Златаров“

Открит бе нов учебно-административен комплекс в Пловдивския университет

На 15 ноември министърът на образованието, младежта и науката проф. д-р Сергей Игнатов и ректорът доц. д-р Запрян Козлуджов откриха новопостроения комплекс в Пловдивския университет в присъствието на много гости, преподаватели, студенти и журналисти. Преди да прережат лентата, доц. Козлуджов обясни, че сградите са изградени само за 5 месеца със собствени средства и са на стойност 720 хил. лева, осигурени от магистърските програми. Той подчерта големия принос в това начинание на Факултета по икономически и социални науки.

Честитейки новата придобивка на Университета, министър Игнатов заяви: „Специално поздравявам г-н Ректора, който за един кратък период реализира два мащабни проекта – спортната зала и сега този комплекс. Университетът освен средата на образование и научна дейност е и място за активен обществен живот. Знаете, че преведено от латински, „университет“ означава общност. В синхрон с високия интелект, който е концентриран в тази институция, трябва да се развива и материално-техническата база, за да се предоставят отлични условия за работа на студентите и преподавателите“.

Сред официалните гости на откриването бяха заместник-кметът на Пловдив Стефан Стоянов, началникът на Районния инспекторат по образование Иванка Киркова, ректорът на Университета за хранителни технологии проф. д.т.н. Кольо Динков, генералният консул на Република Гърция Николаос Пиперигос, председателят на Националното представителство на студентските съвети



Министърът на образованието, младежта и науката проф. Сергей Игнатов и ректорът доц. Запрян Козлуджов откриват новата придобивка на университета

Ангел Георгиев, заместник-ректорите на Пловдивския университет проф. д.м.н. Георги Тотков, проф. д-р Невена Милева и доц. д-р Жоржета Чолакова. Прото-сингелът на Пловдивската митрополия отец Добромир отслужи водосвет и благослови новите придобивки.

Комплексът включва 2 двуетажни стоманобетонни сгради, вписващи се много добре в архи-

тектурния облик на Ректората, който се помещава в бившия френски мъжки колеж „Свети Августин“, построен по проект на италианския архитект Мариано Пернигони през 1921 г. Новите сгради са пристроени и надстроени като естествено продълже-

ниите на Юридическия факултет, чието оборудване предстои.

На втория етаж на сграда „А“ ще се административат научно-приложната и развойната дейност на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Учебен център с 300 места ще се помещава на двата етажа на сграда „Б“. За целите на образователния процес местата ще бъдат разпределени в една аудитория и две семинарни зали.

Новият учебно-административен комплекс освен с чисто утилитарните си функции задава и един нови измерения и изисквания към базата на Пловдивския университет. Дано по този начин да изглежда всичко, което предстои да бъде обновено или построено през следващите години – като започнем от предстоящия ремонт на Информационния център, сградата на Химическия факултет, стигнем до прословутите бараки и дай боже – до университетския кампус.

След откриването пред журналисти министър Игнатов каза още: „Мисля, че следващата година от гледище на финансовия ресурс ще е добра в сферата на образованието. Бюджетът е завишен. Сега сме в активен период, представихме концепция за нова оперативна програма – „Наука и образование за интелигентен растеж“. Досега такава не е имало в България. Тази програма дава цялостна визия за науката и образованието до 2020 г. Няма да е лесно в преговорите с Еврокомисията, защото са малко страните, разработили такава програма. Но пък всички имат договорени пари за наука. България е единствената страна в Европейския съюз, която не е договорила пари за наука.“

В момента образователната сфера е една от най-бързо усвояващите европейски пари. Наша голяма амбиция е и реализацията на проекта за ученическите и студентските практики. Стойността е 90 млн. лв., като студентите и учениците трябва да натрупат 240 часа стаж в реална работна среда. Прочутия „бакалавърски сандвич“ на Великобритания го реализираме тук. Работата на студенти и ученици ще бъде наблюдавана от представител на университета и от наставник от фирмата. Над 2000 са фирмите, дали заявка да наемат студенти и ученици от професионалните гимназии – стана ясно от изказването на проф. Сергей Игнатов.

Проф. д.ф.н. Иван Куцаров...

➔ от стр. 13

Ив. Куцаров в изучаването на страдателното спрежение на българския глагол; в дефинирането на частите на речта, на морфологичните и лексикално-морфологичните категории, формалните разреди на пълнозначните думи и т. н.

Творческата характеристика на един толкова продуктивен автор, какъвто е проф. д.ф.н. Ив. Куцаров, му отрежда достойно място сред езиковедите, които формират облика на съвременното българско езикознание. Научното творчество на Ив. Куцаров е умалена проекция на глобалните тенденции в лингвистиката – и само по себе си, и в контекста на цялото българско езикознание. В този смисъл то е новаторско и в същото време така естествено зачитащо и надрастващо българската традиция, че предизвиква обясним респект. То показва и отговорно отношение към многостранните дейности на учения преподавател; грижа и възискателна благосклонност към израстването на младите; увереност, че с днешната работа подготвяме неизбежното утре на собствената си професия.

Приносите на проф. д.ф.н. Ив. Куцаров му отреждат фактически челно място в научноизследователските и административно-управленските тежания на българската интелигентска общност и са безапелационен аргумент за високата оценка на неговото разностранно творчество.

От името на колегите в Катедрата по български език, към които, уседана съм, ще се присъединят всички негови колеги и приятели, искам още веднъж да поздравя проф. д.ф.н. Ив. Куцаров по случай неговия юбилей и да му пожелаем от сърце здраве и творчески успехи.

50 години Филиал – Смолян, на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

Тържествено слово на директора проф. д-р Евгения Иванова

Уважаеми колеги от Филиала на ПУ „Паисий Хилендарски“ в град Смолян,

**Уважаеми г-н Ректор,
Скъпи гости,**

Радвам се, че сме заедно за честването на 50-годишния юбилей на Филиала на ПУ „Паисий Хилендарски“ в Смолян!

През тази година образователната ни институция отвори за 51-ви път вратите си, за да обедини студенти, преподаватели и служители в общ стремеж към познание, себеобогатяване и духовно израстване!

Висшето училище в Смолян е филиал на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ от 1997 г., но всъщност е създадено през 1962 г. като Учительски институт в сърцето на Родопите с основна цел да подготвя детски, начални и прогимназиални учители.

За 50-годишното си съществуване това училище се превръща в значима и ценена образователна институция в Родопите и страната ни, подготвяйки квалифицирани кадри по педагогика, български език и литература, чужд език, математика, физика, биология, химия, география, история, а понастоящем още по екология и опазване на околната среда, туризъм, маркетинг, информационни технологии и образователен мениджмънт.

За изминалото време редица събития са определяли хода на историята в Учительския институт и сега филиал на Пловдивския университет в Смолян. Хора, съдби, идеи, целеустременост са се преплитали и обогатявали. И ако трябва днес да погледнем назад към тази история, правилното ще е да я съпреживеем, а не да я прочетем отново.

Мисля да започна така: Учительският институт е бил открит на 17 септември 1962 г. Било е есен и Родопите с неизчерпаемост си богатство от багри са прегърнали идеята да го превърнат в средище на духовност. Първият директор Димитър

Чолаков споделя, че в началните години от съществуването на Учительския институт с особена тежест се откроявали два проблема – за кадрите и за учебната база. За кратък период от време обаче са привлечени „млади и кадърни учители с доказани научни интереси и професионални възможности“.

Днес тези колеги са вече пенсионери (някои покойници

деля, че по онова време Учительският институт в Смолян е имал дамски хор, лауреат на II републикански студентски фестивал (1964); сензационни за времето си дамски футболни отбори („Венера“ и „Афродита“) – 1967 г.; студентско певческо дружество (1967); студентски хор за народно пеене, носител на златни медали от три републикански фестивала на худо-

Преди 100 г. е била Балканската война, преди 250 г. свети-ят Паисий е написал „История славянобългарска“, преди повече от 1330 г. е била създадена Българската държава, преди повече от 2000 г. се е родил Христос, преди хиляди години човекът (по собствен избор) е напуснал Райската градина, а преди милиони, милиони години Животът се е зародил на нашата Планета Майка...

Всичко това е било преди нас, но днес ние сме тук...

Днес филиалът в Смолян е част от голямото академично семейство на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и в настоящия момент в него се обучават 1055 студенти от 8 акредитирани бакалавърски специалности. Провежда се изнесено обучение по желани магистърски програми.

Днес в него преподават висококвалифицирани специалисти – професори, доценти, асистенти...

Днес, следвайки предизвикателствата на времето, в което живеем, Филиалът на Пловдивския университет в Смолян има и реализира високи цели за европейска интеграция, за качествено висше образование, за подготовка на компетентни, етични и отговорни млади специалисти в областта на хуманитарните, обществените, стопанските и природоматематическите науки.

Днес, разбира се, Филиалът има и своите проблеми и се опитва да се справя с тях...

И онова, което го прави истински жив, самобитен и неповторим, е Духът му... величествената и многолика Родопска планина, която го закриля, магическата музика, която го въздига, и висотата, която му дава простор за летежи...

Днес ние сме тук и празнуваме нашия юбилей. Да сме живи и здрави! Да сме вдъхновени и разгърнати, за да можем да бъдем Днес!

Честит празник! Честит юбилей!



Преподаватели, студенти и гости – участници в тържественото шествие, пред храма „Св. Висарион Смолянски“

– светла им памет!), но аз вярвам, че живите пазят дълбоко в кътчетата на емоционалната си памет спомени за първата лекция и първите студенти, за първия випуск и за студентската клетва. Спомени дори за това как „злите езици пуснали мълвата, че учителският институт е временно явление и че няма да продължи съществуването си повече от 2 – 3 учебни години“, но и спомени как само след 5 години от началото (17 май 1967 г.) студенти и преподаватели „с неопишуема радост“ са влезли в новата институтска сграда и общечитие; спомени за Дичо Петров, избран за патрон на института през същата година; за институтското знаме, изрисувано от Димитър Главчев и извезано от майсторката на гоблени, учителката от Чепеларе Тодора Манолевска (1967).

Ще се поровя още малко в общите спомени, за да спо-

жествената самодейност (1974, 1979, 1989)... През 1999 г. Филиалът е домакин на международните празници на училищата, асоциирани към ЮНЕСКО, от района на Югоизточна Европа.

В един вестник, посветен на предишния годишнина на Филиала, прочетох есе на завършващ студент. Той пише: „Какво определя идентичността на един народ? Неговото минало, настоящето му, бъдещето? Откъде сме тръгнали? Накъде отиваме? Защо сме такива?“

Това са въпроси, които младите хора все си задават, повзрастните преглъщат отговорите им, а по-мъдрите вече не търсят отговори...

Нали ме разбрахте...!?!

Важното е онова, което е днес. Важни сме ние, такива, каквито сме днес. Важен е светът, който е днес... А това е само един миг...

И е миг под смълчания поглед на времето 50-годишната ни история.

Юбилейна научна конференция с международно участие „Традиции, посоки, предизвикателства“

Гл. ас. д-р Силвия МЛАДЕНОВА – научен секретар на конференцията

През периода 19 – 21 октомври 2012 г. Филиалът на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в Смолян бе организатор и домакин на юбилейната национална научна конференция с международно участие на тема: „Традиции, посоки, предизвикателства“. Конференцията бе посветена на 50-годишнината от създаването на единствената по рода си държавна образователна и научна институция за специалисти с висше образование в Средните Родопи и стана повод и място за среща на повече от 190 учени от страната и чужбина, работещи в различни области. Това бяха езиковеди, литературоведи, педагози, психолози, биолози, медици, химици, антрополози, агрономи, икономисти, географи, демографи, математици, информатици и други, които представиха и дискутираха най-новите си постижения в сферата на науката.

Във форума взеха участие известни специалисти и изследователи от университети и висши училища в Полша, Гърция, Турция, Сърбия, Косово. Гости на научния форум бяха проф. Феликс Чижевски, директор на Института по славянско езикознание към Университета „Мария Склодовска-Кюри“, Люблин – Полша, проф. Петър Сотиров от същия университет, проф. Евангелия Томадаки и д-р Христина Марку от Демокритовия университет в Комотини – Гърция, проф. Хилми Ибар, проф. Али Йобек и други колеги от Тракийския университет в Одрин – Турция, изследователи и преподаватели от университета в Прищина – Косово, и от Училищния факултет в гр. Ужице, Сърбия, и др.

Участието в конференцията на представители на българската академична общност също бе значимо. Освен от Пловдивския университет, присъстваха много преподаватели и учени от Софийския, Великотърновския и Югозападния университет, както и от Техническия университет в София, Тракийския университет в Стара Загора, Нов български университет и



На официалната трибуна отляво надясно: заместник-директорът по учебна и научна дейност във Филиала – доц. Теодора Стайкова, директорът проф. Евгения Иванова, ректорът доц. Запрян Козлуджов и гл. счетоводител Сийка Луднева



Участници в пленарното заседание на конференцията

други. Сериозно бе присъствието на учени от различни институти на Българската академия на науките.

През първия ден от конференцията – 19 октомври, бяха представени два пленарни доклада. Ректорът на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ – доц. д-р Запрян Козлуджов, заинтригува аудиторията в Зала 1 на Родопския драматичен театър с доклада си на тема „Бит, битие и наративни стратегии в цикъла разкази „Родихме се змейове“ на Йордан Вълчев“.

Другият пленарен доклад бе на член-кореспондент, проф. д.м.н. Йордан Йорданов – известен български антрополог и дългогодишен директор на Института по експериментална морфология, патология и антропология с музей към БАН. Той запозна аудиторията с методите за възстановяване

на главата по костните останки от черепа и постигнатите в това направление резултати за България.

Вторият ден от конференцията – 20 октомври, започна с пленарния доклад на проф. д.ф.н. Никола Балабанов. Увлекателно и съдържателно той говори за предизвикателствата пред образованието по стръмните на XXI век.

Научната програма на конференцията продължи със заседания в 9 научни секции по три направления: Хуманитарни науки; Природни науки, математика и информатика; Икономика и туризъм, където бяха представени около 190 научни разработки.

Най-масабно бе участието в работата на секция „Природни и аграрни науки. Медицина“, където взеха участие директорът на Филиала проф. д-р Евгения Иванова, заместник-директорът

по учебна и научна дейност във Филиала – доц. д-р Теодора Стайкова, деканът на Химическия факултет доц. д-р Илиан Иванов, ръководителят на катедра „Биология на развитието“ (една от първите катедри на Пловдивския университет, създадена през 1961 г.) доц. д-р Емилия Дамянова, водещи изследователи от институтите по микробиология и по експериментална морфология, патология и антропология на БАН, много медици, биолози, химици и експерти в областта на аграрните науки.

Третият ден от научната конференция продължи с кръгла маса на тема: „Образование – наука – бизнес“, ръководена от доц. д-р Нина Герджикова. На този дискуссионен форум бяха споделени добри практики, коментирани бяха постижения и предизвикателства при изграждането на висококвалифицирани кадри с висше образование, обсъдени бяха много проблеми, свързани с обучението на младите хора и тяхната реализация в България, както и с трудностите пред академичната и научната общност в България след присъединяването на страната ни към Европейския съюз и на фона на икономическата криза.

По време на конференцията съпътстващи бяха множество дейности, организирани от община Смолян и посветени на 100-годишнината от Балканската война и освобождението на Родопите.

Участниците в конференцията имаха възможността след приключване на докладите и дискусиите да присъстват на релаксиращ сеанс в Планетариума на Смолян.

Участниците в конференцията „Традиции, посоки, предизвикателства“, посветена на 50-годишния юбилей на Филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в Смолян, отнесоха със себе си прекрасни впечатления от красивата есен, звездите и магическата музика на Родопите, както и удовлетворение от значими срещи и споделен изследователски опит.

ха резултати от свои проучвания, както и специално обособен кърт в тематичния кръг „Екотуризм в четири сезона“.

Публична лекция на тема „Нитратите“ изнесе доц. д-р Жеко Жеков. Той запозна присъстващите с влиянието на повишеното количество нитрати в зеленчуците върху човешкия организъм. Гл. ас. д-р Силвия Младенова показа презентацията си, озаглавена „Защитени територии в Смолянска област. Биоразнообразие“, която се превърна в своеобразна виртуална разходка из най-красивите и девствени кътчета на Родопска планина.

Паралелно с посочените събития на катедрата в компютърните кабинети се провеждаше и демонстрация по забавна геометрия.

Административните отдели имаха своя ден на отворени врати под наслов „Това сме ние“ на 18 октомври, когато всеки желаещ свободно можеше да ги посети и да се запознае отблизо с естеството на тяхната работа, често оставаща недооценена и анонимна.

В същия ден се проведе студентска научна сесия, турнири по тенис на маса и волейбол, а вечерта бе организирано студентско парти, на което бяха връчени награди на победителите от турнирите и от предварително обявения конкурс за студентско научно и художествено творчество.

Кулминацията

Върхна точка честванията достигнаха на 19 октомври, когато се проведе академично шествие, тържествено събрание, откриване на юбилейната конференция и празнична вечеря.

Шествието, в което се включиха преподаватели, студенти, служители и гости, започна от сградата на Филиала и стигна до храма „Св. Висарион Смолянски“. Там бе отслужен молебен за юбилей на Филиала. Възвишеният момент на святост, възторг и духовна утеха завърши с традиционното „Многая лета“, изпято от свещениците на храма.

След църковната церемония под съпровода на Смолянската духовна музика пъстрата колона продължи до Родопския драматичен театър „Николай Хайтов“.

Тържественото събрание за 50-годишнината бе почетено от множество гости, сред които: ректорът на Пловдивския университет доц. д-р Запрян Козлуджов; заместник-областният управител на област Смолян инж. Чавдар Фурлански; кметът на община Смолян г-н Николай Мелемов; представители на чуждестранни университети от Турция, Гърция и Полша, декани на факултети, директори на училища и културни институции в града, както и много граждани.

Академично слово изнесе директорът на Филиал – Смолян, проф. д-р Евгения Иванова. То се превърна в момент на съкровено съпре-



Ръководството и преподаватели от Филиала заедно с официалните гости



Отслужен беше и молебен за просперитет на Филиала



Директорът проф. д-р Евгения Иванова с певицата Валя Балканска и гайдара Петър Янев, които също уважиха празника

живяване на история и спомени, реалности, магия и бленуване.

Ректорът на Пловдивския университет доц. д-р Запрян Козлуджов приветства присъстващите и връчи почетния знак на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ на директора на Филиал – Смолян.

Поздравителни адреси, подаръци и цветя бяха поднесени от името на президента и министър-председателя на Република България, институциите на централната и местната административна власт в Смолян, представители на чуждестранни и български университети, директори на училища и културни институции в Смолян и др. Във връзка с 50-годишния юбилей и за големия му принос като образователна институция, обучила огромен брой реализирани учителски кадри в страната ни, Филиалът бе награден с почетен плакет от президента на Република България Росен Плевнелиев.

Особена благодарност за значимия принос към развитието на висшето училище в Смолян бе отправена към предишните директори, които получиха почетния знак на Филиала.

Тържественото събрание по случай 50-годишния юбилей завърши с празничен концерт, организиран от гл. ас. д-р Мариана Ламбова. В него взеха участие бивши и настоящи възпитаници на някогашния Учителски институт и днешен филиал на Пловдивския университет. Участваха представители на известната родопска музикална формация „101 кабагайди“, художествено-творческата формация „Зареница“, солистката на ансамбъл „Родопи“ и други млади творци и артисти.

Същия ден се откри и юбилейната национална научна конференция с международно участие на тема: „Традиции, посоки, предизвикателства“, която продължи до 21 октомври.

На официалната вечеря данингът не остана празен нито за

миг. В програмата се включиха със специално участие певицата Валя Балканска и гайдара Петър Янев, които поздравиха присъстващите с музиката на „Излез е Дельо хайдутин“ и други любими родопски песни. Затаили дъх и изтръпнали от възмущение, отворили сетивата си за необята и изгубили усещането за пространство и време, гостите се оказаха в плен на космическия глас и магическата музика. През тази вечер и в този момент неземната енергия на родопската песен сътвори чудото на вселенското спокойствие, хармония, необятност, нетленност и вечност и накара всички присъстващи да споделят великата емоция и да съпреживяват заедно духа на екстаза.

Юбилейната вечер имаше и своята юбилейна торта, от чиято сладост вкусиха всички гости. Освен „Честит юбилей!“ домакини и гости си пожелаха още бъдещи юбилеи!

Образованието по стръмните на ХХІ век

Проф. д.ф.н. Никола БАЛАБАНОВ

СВЕТЪТ И ВРЕМЕТО, В КОИТО ЖИВЕЕМ

Лауреатът на Нобелова награда по химия Иля Пригожин нарече нашия свят „свят на умерената надежда“. Според учения, на когото премията бе присъдена за приносите в изучаването на неравновесните процеси, ние живеем в един неустойчив свят, в биосфера, която благодарение на интензивното въздействие на хората върху нея навлиза в неустойчиво състояние. Предполага се, че тя може да премине в ново устойчиво състояние чрез скок, същността и посоката на който трудно може да се предскаже.

Към мнението на учения ще прибавя и това на един известен политолог – Збигнев Бжежински: „Ние живеем в свят, вече много различен от онзи, който сме започнали да разбираме; и в момента, когато нашето разбиране се приспособи към неговата реалност, светът вероятно ще стане дори още по-драстично различен, такъв, какъвто днес е трудно да си го представим... Светът може да бъде оприличен по-скоро на самолет на автопилот, чиято скорост непрекъснато нараства, без да е определено мястото, на което ще кацне“.

Кои са основанията за тези прогнози? Най-вече шеметното развитие на цивилизацията, на техниката и технологиите, на тяхното силно въздействие върху природата и обществото. Много образно това развитие е характеризирано от известния икономист Кенет Боулдинг: „Днешният свят така се различава от света, в който аз съм се родил, както онзи свят се различава от света на Юлий Цезар. Аз съм се родил точно някъде по средата на цялата човешка история, ако тя се разглежда от гледна точка на днешния ден. От момента на моето раждане са станали точно толкова неща, колкото са станали до моята поява на света“.

Това твърдение не е пресилено. Ще ви дам пример с моето поколение. След моето раждане са открити: ядрената енергия, лазерите, компютрите, телевизията, интернетът, космическите полети. Предполагам, че не по-малко убедителни факти в това отношение може да представи днешното младо поколение, появило се в края на 20-ото столетие.

Изводът от приведените оценки на учения, икономиста и политолога е един: навлизайки в новата технологична епоха, човечеството се озовава в зоната на непредсказуемите и непознати трудности. Затова нюйоркският професор по икономика Дж. Финкълстайн предупреждава: „Не е сигурно, че новата промишлена революция ще донесе изобилие, но с увереност може да се каже, че тя ще постави началото на ерата на перманентната несигурност“.

И така, според авторитетни специалисти **ние живеем в един неустойчив свят и в началото на ерата на перманентна несигурност**. Това е нашият свят. Това е нашето време.

А на какво се основава надеждата? До голяма степен на културата и мъдростта на човечеството, на натрупаните знания, които, правилно посочени и използвани, могат да помогнат да се посрещнат предизвикателствата на бъдещето. Следователно решаваща роля за сполучливия изход ще има отношението на обществото към културата, най-вече към науката и образованието.

Мисията на образованието винаги е била една – чрез организирано обучение да предава от поколение на поколение всичкото онова духовно богатство, което човечеството е натрупало, да му предаде систематизирани знания, навици и умения. Тясно свързано с образованието и обучението е възпитанието – целенасоченото и системно въздействие върху личността с цел подготовката ѝ за активно участие в обществената, производствената и културната дейност.

За осъществяване на ефективно обучение и възпитание са необходими разумно общество, здраво семейство и добре организирана образователна система. Без да претендирам за пълнота и дълбочина в анализа на тези фактори, ще обърна внимание на някои негативни явления и тенденции. Именно те са причината за това, надеждата за по-добро бъдеще да бъдат умерени (както ги характеризира И. Пригожин).

НЕЩО ЗА БЪЛГАРСКОТО ОБЩЕСТВО

Със съжаление трябва да констатираме, че невежеството в обществото расте. Нас ежедневно ни заливат медийни вълни, в които плуват ясновидци, чудотворци, екстрасенси, контактьори

Бележка на автора: В доклада, който подготвих по покана на ръководството на Филиала в Смолян, се опитах да обобща различни мнения и оценки по проблемите на обществото и на образованието. Някои от тези оценки споделям напълно, други частично, но всички заслужават вниманието на специалистите по обучението. Целта ми беше докладът да провокира размисли сред колегите, които се занимават с проблемите на образованието, за по-сериозни промени в тази област, адекватни на големите изменения, настъпили в обществото.

и всякакви шарлатани. Възражда се мистичното мислене, вярата в свръхестествени сили и способности: левитация, телепатия, астрология и др. Стигна се дотам, че дори министри и професори убеждават обществеността, че са открити следи от вампири или късчета от свети мощи. Това няма нищо общо с науката и с истината, независимо от ранга на източниците.

Аз не зная каква е причината в началото на ХХІ век сред хората да има повече вярващи в чудеса, отколкото преди 30 – 40 години. Не е ли парадокс днешните наивници да са повече от времето на моята младост? Може би е прав руският писател Ю. Бондарев, който сподели в свой роман, че на границата на всеки две столетия човечеството оглупява? При това глупостта може да се прояви и чрез фетишизирането на големи научни открития.

Ще дам пример от моята професия. Радиоактивността е открита в края на ХІХ век. Много скоро след това, в началото на ХХ век, възниква еуфория около приложението на радия и радиоактивните лъчи. Началните успехи на радиотерапията създават почва на представата за магически лечебни свойства на радиацията. Шарлатани започват плодотворен бизнес, предлагайки на лековерната публика универсални лекарства (например „радиатор“, който лекува 160 болести!). На пазара се появяват различни козметични средства, съдържащи смес от радий и фосфор (за да светят): кремове и помади, течности за укрепване на косата, за изпакване на устата, пасти за зъби, дори и бонбони. Въпреки предупрежденията на специалистите трябвало да минат много години, за да се убедят хората във вредното действие на радиацията.

Ще си позволя да допусна, че и днес, в началото на ХХІ век, някои от парадоксите и постиженията на новите технологии се използват повсеместно и до голяма степен безотговорно. Няма ли след години да се окаже например че масовото, продължително и много често нецелесъобразно използване на мобилните телефони може да има и вредни последствия?

Примерите, които дадох, са свързани с големи постижения на науката и техниката. Затова ще припомня думите на легендарния президент на САЩ А. Линкълн: „Злините произтичат не от употребата на лоши предмети, а от злоупотребата с много хубави предмети“.

„Изгубените поколения на България“ е социален проблем, неотдавна разкрит от „Дойче Веле“ (в-к „Марица“, 15 юли 2012 г.). Не става въпрос за хилядите талантливи младежи, които подаряваме на Европа и САЩ (това е друг проблем!) Става дума за „изпуснати“ от образователната система деца, които ще започнат да навлизат в работоспособна възраст през 2015 година. Пикът на проблема с „изгубените поколения“ се очаква към 2025 година.

Според експерта от „Отворено общество“ Боян Захариев „набъбващата армия от незнаещи и неможещи младежи е фатална пречка пред възникването на високотехнологични икономики и обрича на мъки трудовия пазар за години напред“.

Сегашната ситуация с „изгубените български поколения“ прилича на плаж, който скоро ще бъде връхлетян от цунами – всички виждат отдръпването на водата, но не и връхлитащата след нея катастрофална вълна.

В същия дух е и твърдението на авторите на монографията „Е-обучението в информационното общество“. „Модерно общество, в което социалното единство и конкурентоспособността стават все по-зависими от възможностите за използване на съвременни информационни и комуникационни технологии, може да бъде създадено само от високообразовани хора и квалифицирана работна ръка“.



Университетът спечели 768 хил. лева безвъзмездно финансиране за е-обучение

По проект на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси 2007 – 2013 г.“, съфинансирана от Европейския социален фонд, ПУ „Паисий Хилендарски“ получи 767 959 лв. безвъзмездна финансова помощ за реализиране на електронно обучение, обяви ректорът доц. д-р Запрян Козлуджов. Проектът BG051PO001-4.3.04-0064 „Пловдивски електронен университет (ПЕУ): национален еталон за провеждане на качествено е-обучение в системата на висшето образование“ ще се реализира в рамките на 2 години. Финансирането е по схема BG051PO001-4.3.04 „Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование“.

Целта на проекта е да се създадат нормативна база и стандарти за провеждане на електронно и дистанционно обучение. Съвместно с Националната агенция за оценка и акредитация ще се създадат и национални критерии за качеството на

дистанционното обучение. Те ще се използват в цялата страна при провеждането на дистанционни и електронни форми на преподаване.

Ще бъдат създадени повече от 100 курса на обучение за студентите на университета в шестте професионални направления. Единствено Юридическият факултет няма да участва в този проект, защото правистите не мога да се обучават на този принцип. ПУ „Паисий Хилендарски“ ще подготви и магистърски дистанционни програми. Предстои оборудване на зали за провеждане на видео лекции във филиалите на Пловдивския университет.

Преподаватели от университета ще преминат специализирано обучение как да водят дистанционни лекции и как да подготвят материали за учебните си планове. Ще бъде осигурено и методическо съдействие на лектори от други висши училища.

Проектът е в съответствие с един от

приоритетите на Стратегията за развитие на ПУ „Паисий Хилендарски“ (2011 – 2020): *Проектиране и създаване на пакет от научно обосновани стандарти и нормативна база за обучение, изследвания, управление и оценка на академичното качество на основата на университетска информационна инфраструктура от тип „електронен университет“.*

На официална церемония в столицата министър-председателят Бойко Борисов и министърът на образованието, младежта и науката проф. Сергей Игнатов връчиха договорите за предоставянето на безвъзмездната финансова помощ на 13 български висши училища.

От петте одобрени извънстолични държавни университети ПУ „Паисий Хилендарски“ има най-голямо финансиране. Стойността на договорите е 10 211 960,46 лв. В средата на октомври т. г. бяха разпределени още 16 190 069 лева по същата схема.

➡ От стр. 20

Както видяхме по-горе, прогнозите са, че успоредно с бързото внедряване на нова техника и технологии у нас ще нараства и броят на нежежите, които ще трябва да ги обслужват. Няма ли след време да се повторят събитията от началото на XIX век, когато работниците в Англия, т.нар. „людити“, са се разбунтували против използването на машините и започнали да рушат цели предприятия?

НЕЩО ЗА БЪЛГАРСКОТО СЕМЕЙСТВО

В семейството настъпват големи промени – бум на разводи, съжителство без брак, ниска раждаемост, отрицателен демографски ръст.

Днес в училище постъпват и се учат съвършено различни деца – инфанти (принцове) в своите семейства и инфантили в обществото. Това са деца и юноши, чийто растеж изкуствено е задържан от нас, задържан с няколко години в сравнение с техните връстници отпреди 2 – 3 десетилетия (в психологичен план). Психологията на малкия човек радикално се изменя – него го гледат, постоянно създават микрокулт на неговата микроличност.

Училището се оказва неподготвено за тези изменения и си дава вид, че децата са същите като предишните. И това е, защото педагогиката не му предлага нищо ново – и тя не е подготвена за настъпващите изменения.

Това не е всичко. На фона на забавеното психическо развитие на децата върви бързият растеж на тяхната информираност (бих я нарекъл псевдоинформираност), получавана чрез медиите и интернет. Това още повече подрива авторитета на родителите и учителите в очите на младите. Защото мярка за авторитета вече става не знанието и опитът, а „информираността“, а тя у децата е по-голяма, макар и хаотична.

Знанието е нещо повече от информацията. Знанието е систематизирана информация. На свой ред информацията може да бъде едностранчива, повърхностна, подвеждаща, дори невярна и вредна. Идва ми наум един разговор между големия руски физик Л. Ландау и неговия син. Източият се вече тийнейджър веднъж решил да се похвали: „Татко, аз съм по-висок от тебе“. „Не, сине – отговорил му ученият, – ти просто си по-дълъг.“ Много ученици си мислят, че като са научили нещо от интернет, стават „по-високи“ от учителите. А те всъщност са „по-дълги“.

ОЩЕ НЕЩО ЗА БЪЛГАРСКОТО УЧИЛИЩЕ

Ще цитирам мнението на една ученичка и една учителка, изказани публично.

През лятото във вестник „Труд“ една дванадесетокласничка от елитна софийска гимназия сподели: „В часовете е шумно, нищо не се преподава; и ученици, и учители взаимно се измъчват; трябва да си най-големият глупак, за да учиш, след като е обичайно да се преписва; просто такава е системата, предразполага към развал; самите учители не се интересуват от нас – ей това е училището у нас“.

Сигурен съм, че това не важи за всички училища, учители и ученици. Но то е реалност. Медиите съобщават за това, как учители и директори прикриват отсъствия на нередовни ученици, как се пишат оценки и оформят документи, без да са провеждани изпити, и т.н. Нередности има и причините, изглежда, са дълбоки.

Ето и мнението на една колежка, учителка по физика в Трявна, споделено на национална конференция по проблемите на обучението: „В своята мисия учителите са твърде самотни. Към тях се предявяват претенции както от най-различни инстанции, така и от хора, които нямат нищо общо с образователния процес. Но докато обстановката в държавата като цяло и в училището в частност е коренно различна в последните 10 – 15 години, **нова методика на преподаването няма**“.

Ясно е, че ситуацията в училището през последните едно-две десетилетия е коренно различна по отношение на мотивацията, дисциплината и ценностната система на децата. Макар и забавено, успоредно с големите промени в света се променя и училището.

Дали педагогическата наука се съобразява с тези промени?

Трябва да признаем, че каквито и старания да полагат учители, директори, родители и т.н., на училището оказват огромно въздействие странични фактори. На ученика, освен училището и учителите, въздействат чрез информационните си вълни (бих ги нарекъл „свлачища“) различните медийни канали. В много отношения те не работят в полза на възпитанието, а като цяло го поставят в периферията на своето „зрение“. В това можете да се убедите, ако разгърнете кой да е брой на кой да е вестник.

Идва ми наум следната метафора. Някога Смолянските езера бяха чисти и бистри като очите на родопчанка. Със своята свежест и красота езерата привличаха местните жители и гостите на града за отдих и зареждане. Но както родопчанката има нужда всеки ден да се грижи за лицето си, за очите и косите си, така и езерата имат нужда от поддържане. За съжаление това не е така. Около тях растат дървета, чиито клони се чупят и падат във водата. От клоните и листата на дърветата постепенно се образуват т.нар. туфи. Езерата се заблътват, смаляват се и в широчина, и в дълбочина, водите в тях потъмняват. Струва ми се, че значителна част от медиите, волно или неволно, съдействат за заблътването на езерата в образованието.

(Следва)

Новоизбраните почетни доктори

Проф. Жан-Марк Жобер бе избран за доктор хонорис кауза на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ по предложение на Биологическия факултет с решение на Академичния съвет от 20.06.2012 г. Удостояването му с това звание е израз на уважение и признание на заслугите му за развитие на биохимичната наука в областта на взаимодействието на биополимери, както и за приноса и помощта му за цялостното развитие и утвърждаването на Биологическия факултет на Пловдивския университет като водеща и авторитетна образователна и научна институция.

Тържествената церемония по връчването на почетния диплом се състоя на 19.10.2012 г. в Концертната зала на АМТИИ. Проф. Жан-Марк Жобер бе представен пред аудиторията от заместник-декана на Биологическия факултет доц. д-р Илия Илиев, а почетният диплом бе връчен от ректора доц. д-р Запрян Козлуджов. Новоизбраният доктор хонорис кауза изнесе академично слово на тема „Мляко, млечни протеини и млечни продукти: 38 години изследвания“.

Проф. Жан-Марк Жобер е роден на 25.12.1950 г. в Париж. Завършва Университета в Париж и получава научната степен „доктор по биохимия“ през 1976 г.

От 1997 г. проф. Жобер е директор на Института по биополимери, който е един от 117-те института на Националния

Проф. д-р Жан-Марк Жобер



Отдясно наляво: проф. Жобер, доц. Козлуджов, проф. Милева, доц. Илиев

изследователски институт по агрономство на Франция. Ръководител е на екип „Функции и взаимодействия на протеините“. Автор е на над 140 публикации в международни реферирани научни списания, 13 глави от книги, 3 патента.

Основното направление в научните изследвания на проф. Жан-Марк Жобер е в областта на биохимията на протеините – структурно-функционални корелации, биологична активност и протеинно инженерство. Над 10 години е отделил за изследване на механизмите на алергичност на млечните протеини, тяхната хетероложна експресия и протеолиза. Неговите научни постижения са свързани с изучаване на различни молекулни форми на β -казеина, действащи като шаперони. Доказано е действието като шаперони на молекули β -казеини от биволско

мляко и мляко от камила, както и на рекомбинантни β -казеини. Проф. Жобер има сериозен принос при сравнително изучаване на антигенните свойства на различните млечни протеини от мляко от камила, като е доказал ефекта на хомоцистеиновия тиолактон върху антигенните свойства на млечните протеини.

В своята научна кариера проф. Жан-Марк Жобер е спечелил много научни грантове, като само през последните 12 години е координатор на няколко международни проекта, финансирани по програми на НАТО, както и европейски проекти. Професор Жобер развива и интензивна научна програма в колаборация с много държави като България, Аржентина, Египет, Русия, Азербайджан.

Повече от 15 години проф. Жобер активно работи в сътрудничество с учени от България.

Резултат от сътрудничеството са трите двустранни договора по програмата „РИЛА“ – с участието от България на учени от катедрите „Биохимия и микробиология“ на Пловдивския университет и „Обща и промишлена микробиология“ на Софийския университет, както и договорите за международно сътрудничество по програмите „НАТО за мир“ и ЕРАNET.

Вече над 10 години лабораторията на проф. Жобер се ангажира с обучението на много български студенти, които са провели своя преддипломнен стаж с финансовата подкрепа на програмата „Еразъм“ и Франция. Под негово ръководство са подготвили дипломните си работи 8 студенти от България. Той активно е помагал на 4-ма български докторанти, които са разработвали част от своите дисертации в ИНРА – Нант.

Плод на дългогодишната ни съвместна работа са над 20 съвместни публикации, доклади и презентации, които са представени в международни научни списания, на международни конференции и симпозиуми.

Сътрудничеството на проф. Жан-Марк Жобер с Катедрата по биохимия и микробиология продължава и сега, като той активно подкрепя и работи за създаването на международен научен консорциум за изучаване механизмите на действие на ново поколение биоактивни молекули, синтезирани от млечнокисели бактерии.

Проф. д.п.н. Сава Гроздев беше избран за доктор хонорис кауза на Пловдивския университет по предложение на Факултета по математика и информатика. Тържествената церемония по връчване на почетния диплом се състоя на 15 октомври 2012 г. в 6. аудитория. Новоизбраният почетен доктор беше представен от декана проф. д-р Асен Рахнев.

Проф. Сава Гроздев е един от най-изтъкнатите изследователи и преподаватели в областта на математиката, механиката, дидактиката и методиката на обучението по математика.

Неговите постижения в областта на математиката датират от ученическите му години. По време на средното си образование, което завършва в Английската гимназия в София, той показва широки интереси. Пише стихове и разкази, занимава се активно със спорт – печели

Проф. д.п.н. Сава Гроздев*



Отдясно наляво: проф. Рахнев, проф. Гроздев, доц. Козлуджов, проф. Милева

бронзов медал от републиканското първенство по баскетбол с юношеския отбор на „Славия“ и сребърен – от столичното първенство по бокс. Участва в различни олимпиади, включително

и по математика. През 1969 г. е един от първенците в националната математическа олимпиада, което му дава право да бъде приет в Софийския университет. През 1971 г. е включен в нацио-

налният отбор по математика и участва в Първата балканска олимпиада за студенти и млади изследователи. Още във втори курс той започва да води упражнения по анализа. Завършва СУ през 1974 г. с магистърска степен по „комплексен анализ“.

През 1979 г. постъпва на работа в Института по механика на БАН, където се занимава с приложна дейност: роботика, управление и устойчивост на системи тела. През 1984 г. отива на едногодишна специализация в Техническия университет в Лил, Франция. През 1986 г. се хабилитира и продължава да се занимава с изследвания в областта на математиката, механиката и роботиката.

Постепенно научните му интереси се изместват към образованието – привлечен е към Екипа за извънкласна рабо-

На 30 октомври 2012 г. се състоя церемонията по връчване на почетния диплом на проф. д.фм.н. Владимир Дмитриевич Кекелидзе, който бе избран за *Доктор хонорис кауза на Пловдивския университет* по предложение на Факултета по физика и инженерни технологии. Проф. Кекелидзе бе представен от декана на ФФИТ проф. д.ф.н. Тинко Ефтимов. Почетния диплом връчи ректорът доц. д-р Запрян Козлуджов, който сподели колко е бил впечатлен при посещението си в Дубна, а също така подчерта огромните перспективи за Пловдивския университет, които предоставя сътрудничеството с Обединения институт за ядрени изследвания.

В своето академично слово проф. Кекелидзе представи проекта NICA/MPD.

В. Д. Кекелидзе е роден на 21.10.1947 г. в Рига, Латвия. Дипломирал се е във Физическия факултет на Тбилиския държавен университет (ТГУ), Тбилиси, Република Грузия. През 1977 г. защитава успешно дисертация и става кандидат на физико-математическите науки (доктор), а през 1987 г. – доктор на физико-математическите науки. През периода 1973 – 1990 г. той е бил младши научен сътрудник, старши научен сътрудник, завеждащ лаборатория в Института по физика на високите енергии при Тбилиския държавен университет, а през 1990 – 1997 г. е началник-сектор и заместник-директор на Лабораторията по свръхвисоки енергии (ЛСВЗ) в ОИЯИ, Дубна. През 1997 г. е избран за директор на Лабораторията по физика на частиците (ЛВЧ), ОИЯИ, през 2007 г. става директор на Лабораторията по високи енергии (ЛВЗ), ОИЯИ. От 2008 до 2009 г. е изпълнявал длъжността директор на Лабо-

Проф. д.фм.н. Владимир Кекелидзе



Отдясно наляво: проф. Кекелидзе, доц. Козлуджов, проф. Ефтимов, проф. Милева

раторията по физика на високите енергии (ЛФВЗ), ОИЯИ, а от септември 2009 г. е директор на ЛФВЗ, ОИЯИ.

Научната и научно-организационната дейност на проф. Кекелидзе започва от 1971 г. като до 1990 г. е бил ръководител от ТГУ на Групата по сътрудничеството БИС, БИС-2 и ЧАРМ, а през периода 1990 – 2006 г. е ръководител на експериментите ЕКСЧАРМ и ЕКСЧАРМ-2 на ускорителя У-70 в ИФВЕ, град Серпухов. От 1990 г. ръководи група от ОИЯИ в Колaborацията NA48, провеждаща експериментите NA48 и NA48/1 на ускорителя SPS в CERN. Бил е член на дисертационния съвет при ЛФЧ, ОИЯИ (1991 – 2007), и член на експертната комисия към ВАК (1997 – 2000). Член е на Научно-техническия съвет на ОИЯИ от 1997 г. През периода 2000 – 2009 г. участва в организационните комитети на редица международни конференции. Бил е председател на комитета, управляващ Колaborацията NA48 (2002 – 2008 г.) и член на научно-консултативните комитети на CERN по експерименталните програми на ускорителите SPS (SPSC) (2002 – 2004)

и LHC (LHCC) (2004 – 2007). От 2005 до 2006 г. е бил поканен професор в CERN. От 2003 г. е член на редколегиата на списанията *ЕЧАЯ* и писма в *ЕЧАЯ*. Съръководител е на флагманския проект на ОИЯИ NICA/MPD. От 2010 г. е член на дисертационния съвет при ЛФВЕ, ОИЯИ и на Комитета по съдействие за модернизацията и техническото развитие на икономиката на Русия. Като член на Директорския съвет на ОИЯИ отговаря за научно-техническото сътрудничество с Република България.

Под научното ръководство на проф. Кекелидзе успешно са защитени 9 кандидатски дисертации (доктор) и е бил научен консултант на една докторска (доктор на науките) дисертация.

Научните интереси на проф. Кекелидзе са в областта на експерименталната физика на елементарните частици и физиката на тежките йони при високи енергии: редки разпади на каони; процеси на раждане и разпади на адрони, съдържащи страни и тежки кварки; търсене и изследване на многокваркови състояния; проблемът с CP-нарушението; проверка на Стандарт-

ния модел; изследване на фазови преходи в ядрената материя. Автор и съавтор е на повече от 200 научни труда.

За своята научна и организаторска дейност проф. Кекелидзе е получил следните награди: Държавна премия на Грузия в областта на науката и техниката (1986 г.); Почетна грамота от губернатора на Московска област (2001 г.); Орден „За заслуги пред Отечеството II степен“ (2006); получил е 8 премии на ОИЯИ (1978 – 2011 г.).

Сътрудничеството на ПУ „Паисий Хилендарски“ с ЛФВЕ, ОИЯИ, започва през 1985 г. (с постъпването на В. Чолаков на работа в Университета) по всички проекти, в които участва проф. Кекелидзе. Оттогава досега в ЛФВЕ (ЛВЕ, ЛФЧ) са защитени 3 дисертации (доктор), като една от тях е с прякото научно ръководство на проф. Кекелидзе (ас. С. Балев от катедра „Оптика и атомна физика“). През настоящата година предстои защитата на още една дисертация. През този период са осъществени 4 дългосрочни командировки, разработени и успешно са защитени 4 дипломни работи по магистърска програма. В момента в ЛФВЕ работят 9 млади специалисти (7 от тях постъпиха на работа през тази година) по приоритетния за ОИЯИ и Русия проект NICA/MPD. Големи и дългосрочни са перспективите в научно и в икономическо направление за участието на ПУ в този проект, осъществяван под научното и административното ръководство на проф. Кекелидзе. Има реална възможност ПУ „Паисий Хилендарски“ да се превърне в координатор в реализирането на технически разработки, свързани с проектирането и изработването на отделни модули, възли и детайли на коллайдера NICA и многоцелевия детектор MPD.

➤ От стр. 22

та по математика, информатика и математическа лингвистика, който се занимава с научното обезпечаване на всички олимпиади в България, както и с подготовката на националните отбори за участие в международни олимпиади и състезания по математика. След това става негов ръководител и го оглавява успешно от 1989 до 2004 г. От 1990 г. Гроздев е последователно заместник-ръководител и ръководител на националния отбор за балканските олимпиади, заместник-ръководител и ръководител на националния отбор за международните олимпиади. Под неговото научно ръководство националният отбор на България само през периода 1999 – 2003 г. печели от

световните олимпиади общо 30 медала от 30 възможни: 17 златни, 11 сребърни и 2 бронзови. В отборното класиране за този период България сумарно е на трето място след Китай и Русия.

В началото на 2003 г. Гроздев получава научната степен „доктор на педагогическите науки“, а от 2004 г. е на основна работа в Института по математика и информатика на БАН след спечелен конкурс за ст.н.с. I ст. по методика на обучението по математика. През април 2006 г. е избран за професор по методика на обучението по математика в СУ „Св. Климент Охридски“, а през май 2006 г. – за професор по математически анализ във Висшето училище по застраховане и финанси.

През 2000 г. е награден от ръководството на БАН за успехи

в работата с изявени ученици и студенти по повод на Световната година на математиката. В периода 2002/2003 г. Гроздев е ръководител на учителски колектив за разработка на дидактическа система от задачи за средното училище, която през 2003 г. печели награда „MERITORIOUS“ в международен конкурс на американската организация „Best Practices in Education“.

В числа научната, преподавателската и организационната дейност на проф. Гроздев включва 21 изследователски проекта: 5 международни и 16 национални; 17 лекционни курса в 6 български университети; 18 книги, включително учебници и учебни помагала; над 250 публикации, от които 200 с педагогическа насоченост; около 250 цитирания, от които повече от 40 от

чужди автори; над 20 рецензии в специализирани научни съвети и комисии при ВАК; огромна редакторска дейност – участия в редколегиите на 2 международни, 3 чуждестранни и 4 български списания, както и на 14 други издания; участия в 43 организационни и програмни комитети, от които 23 международни; множество участия в научни съвети и научни експертни комисии; членство в 5 международни (от които 3 изборни), 2 чуждестранни и 5 национални научни асоциации, федерации, дружества и др. с образователна насоченост; председателство и участие в редица национални комисии към Министерството на образованието, младежта и науката и т.н. Огромната дейност е оценена

20 години специалност „Етнология“ в ПУ „Паисий Хилендарски“

Гл. ас. д-р Меглена ЗЛАТКОВА

На 26 и 27 октомври 2012 година се проведе юбилейната научна конференция „След следващата запетая“, която завърши с отбелязване на годишнината от настоящи и завършили етнологи, преподаватели, колеги и приятели. Преди 20 години първият випуск етнологи в България прекрачи прага на Пловдивския университет. Първоначалният проект за развиването на етнологията като университетска специалност беше изготвен през 1991 – 1992 година от екип преподаватели, начело с проф. д.ф.н. Тодор Иванов Живков.

Той беше мислен като надграждане на знанията от хуманитарните науки, вече развити и утвърдени в Пловдивския университет, с модерните търсения в областта на социалните науки, достъпът до които беше станал възможен благодарение на политическите промени след 1989 г. По този начин постигнатото през 90-те години в относително затворените академични среди намери достъп до университетското образование и се превърна от научен в научно-образователен проект.

Това беше свързано и с идеята за обществената значимост на етнологията в момент на социална трансформация и нейната роля за изследване на човешките общности (етнични, религиозни, професионални) с акцент върху приложните му аспекти и използване на резултатите при вземането на управленски решения и изработването на културни политики.

В този смисъл етнологията в Пловдивския университет традиционно се развива в полето на социалните, а не толкова на хуманитарните науки. Това е свързано с усвояването на успешни модели от научните и образователните традиции на Европа и тяхното адаптиране

та се развива в рамките на новооткрития Философско-исторически факултет, чийто първи декан става доц. д-р Мария Шнитер, която е и ръководител на Катедрата по етнология и социология. Самостоятелната катедра „Етнология“ е създадена през 2007 година с ръководител доц. д-р Красимира Кръстанова.



Преподаватели и гости уважиха юбилей на етнологите

към спецификата на българския академичен контекст.

„Пловдивският модел“ на етнологията възникна като откриване на две магистърски специалности – „Българска филология и етнология“ и „Английска филология и етнология“, които посрещнаха първите си студенти през учебната 1992 – 1993 година. През 1997 година беше приет и първият випуск бакалаври в самостоятелната специалност „Етнология“, някои от които продължиха и завършиха първата магистратура по приложна етнология през учебната 2001 – 2002 г.

От 2004 година специалности

В момента освен бакалавърска степен на специалността „Етнология“, има обучение в три магистърски програми – „Културен туризъм и културно проектиране“, „Етнология (общности, идентичности, култура)“, „Управление на културното наследство“, както и докторски програми по етнология, социална антропология и културология. Всички са получили най-висока оценка от Националната агенция по оценяване и акредитация.

Конференцията събра етнологи – по дух и по образование – и всички наши колеги и приятели – антрополози, фолклористи, културолози, социолози и философи, с които споделяме интереса към човека и неговите светове. Нарекохме я „След следващата запетая“ с почит към проф. Тодор Ив. Живков и с поглед към присъствието на този интерес в нашите професионални занимания в различните измерения на света през XXI век. Във фокуса на конференцията попаднаха приложенията на етнологичното познание – в изследването, в експертната дейност, в образованието, в проектната дейност и други, в техните локални, национални и глобални форми.

Приветствия към етнологиите по случай юбилейа отправиха ректорът доц. д-р Запрян Козлуджов, неговият предшественник проф. д.ф.н. Огнян Сапа-

рев, при чието ръководство се формират първите етнологични структури в Университета, Стефан Стоянов – заместник-мет по „култура, образование, туризъм, иновации, развитие и европейски политики“, Амелия Гешева – директор на „Старинен Пловдив“, Тони Симиchieва – Регионална занаятчийска камара – Пловдив, Гергана Цонева – възпитаник на специалността, чиято студентска книжка е с номер едно, доц. д-р Владимир Пенчев от Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей – БАН, и др.

Участниците бяха преподаватели, студенти и изследователи от ПУ „Паисий Хилендарски“, СУ „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, ИЕФЕМ – БАН, БУ „Проф. Асен Златаров“, Асоциация „Онгъл“, музеи в Бургас, Русе и Пловдив и др. Съпътстващите събития включваха интерактивната изложба „20 години етнология в Пловдивския университет“ с автор д-р Мария Кисикова, множество филми и теренни видеоматериали, които бяха прожектирани през цялото време във фоайето на първия етаж в сградата на ул. „Костак Пеев“ 21, както и студентската фотографска изложба „Момкова: за селото и хората и за хората на селото“, която все още може да се види във фоайето на четвъртия етаж в същата сграда. В етнологичната филмотека премиерно бяха прожектирани и два филма: „Гергьовден при горите в Албания“ с автор доц. д-р Веселка Тончева от ИЕФЕМ и „Игра на етнология“ с автори студентите Мария Славчева, Анелия Авджиева, Светослава Манчева, Свобода Стоева, Зорница Пранджева.

На 24.10.2012 г. Студентският етнологичен клуб „Проф. Т. Ив. Живков“ организира игра състезание „Терен за един ден“, а победителите от нея бяха наградени по време на конференцията от декана на Философско-историческия факултет доц. Мария Шнитер.

За тези 20 години етнологията в Пловдив и България пое по различни пътеки, но винаги имаше „запетайки“, на които спирахме, срещаме се и обменяме идеи, а най-добрият резултат на специалността са завършилите студенти и тези, които в момента се обучават при нас.

Проф. д.п.н. Сава Гроздев

➡ От стр. 23

на по достойнство. Проф. Гроздев е носител на 3 международни, 5 чуждестранни и 8 национални награди и отличия: доктор хонорис кауза на Русенския университет – 2009 г., действителен член на IHEAS (Международна академия на науките за висше образование) – от юни 2008 г., годишна награда на Съюза на учените за високи научни постижения (2008 г.) за неговата монография For High Achievements in Mathematics. The Bulgarian Experience (Theory and Practice), орден „Св. св. Кирил и Методий“ I степен – 2007 г., почетен професор на Югозападния университет – 2006 г., почетен знак на БАН (2003 г.), почетен знак на президента на Република България (2003 г.), юбилейен медал на Латвийското математическо общество (2003 г.), почетен знак на Общинския съвет – гр. София (2003 г.), годишна награда за 2008 г. на Фондация „М. Балкански“ за изключителни и трайни постижения в областта на науката и образованието.

*Ползвана е информация от статията на Иван Ганчев: „Сава Гроздев – математик и педагог, учен новатор в духа на традициите“.

Доц. д-р Мария ШНИТЕР

Шефът пристигаеше с ранния влак от София, изпиваше първото кафе още на гарата и ни посрещаше в катедрата, вече изпусил половин пепелник цигари без филтър, готов да започне лекциите си.

Ние идвахме един след друг и на всяко следващо междучасие разговорът продължаваше в по-широк кръг, за да прелее ту в задъхано диктуване на административни текстове (в битка срещу поредното чиновническо скудоумие), ту в разговор на маса с обсъждане на последните научни новости (преразказани от него, те никога не звучаха недостъпно или абстрактно), ту в разкази за близкото и подалечното минало на нашата и европейската хуманитаристика (защо не ги записахме?!). Професорът не само умееше да подрежда разказа според историческата и житейската логика, но и да го обогати с неподражаемата си ирония (и самоирония), така че ние се научихме да приемаме с необходимата доза скепсис дори най-сериозните авторитети...

Етнологията в Пловдивския университет беше „последното научно хулиганство“ на Тодор Иванов Живков. Тя беше проектирана и създадена в първите години на прехода, когато науката и висшето образование у нас преживяваха дълбока криза, университетите бяха мрачни и неотоплени, а хуманитаристиката, независимо от гръмогласните си напъни за преидентификация, беше маргинализирана и обвинена, ако не в идеен опортюнизм,

Думи за Учителя*

то поне в обществена безполезна. Политическият дебат по площадите заплашваше да прелее в откровена размяна на удари, най-кадрните млади

враждуващи политически течения. Единственото, което ги обединяваше, беше безкомпромисният професионализъм, научното любопитство и готов-



Доц. Мария Шнитер – декан на ФИФ, и доц. Красимира Кръстанова – ръководител на Катедрата по етнология

учени вече стягаха куфарите и купуваха еднопосочни билети за... където и да е.

Именно тогава Живков събра около себе си група ентузиаста (а може би наивници?), за да създаде Пловдивската Етнология. Това бяха както хора, извървели дълъг научен и творчески път и натоварени с мъдростта и съмненията на годините, така и вчерашни и дори незавършили студенти, понесени от юношески илюзии и дързост; хора, които носеха абсолютно различни, дори несъвместими научни парадигми; представители на остро

ността да станат част от Неговия експеримент.

Резултатът е известен – Катедрата по етнология и социология се оказа остров на успешно мирно съжителство за цялата тази разнородна научна фауна. Бих го оприличила на Ноев ковчег, който трябваше да ни спаси от потоците нечиста информация, с която ни заливаше Улицата, от кръска на озлобеното противопоставяне и омразите на деня. За да направим заедно опит да погледнем по нов начин на човека и човешкото, на общността и общностното живееене, на Тялото и Телоса, на Своето и Чуждото...

А може би по-подходящото сравнение е Касталия – онзи

мечтан свят на свободно от всекидневни страсти научно и духовно общуване, който се мярка само в романтичните блянове на утопистите?

Годишите отминаваха, водите на Потопа започнаха да се оттеглят и един ден Шефът си отиде. Отиде си преждевременно и след него във въздуха останаха да висят

- недовършени разговори;
- недоразказани истории;
- въпроси, неполучили отговор;
- димът от неизпушените му цигари...

Нашият малък остров се разрасна и вече претендира, че е континент. Малкият ни свят се разпиля в множество светове – кога паралелни, кога недотам. Малката група ентузиаста е с променен, нараснал и все по-авторитетен състав; всеки гони своите срокове, проекти, въпроси...

И отдавна вече съботата не е ден за среща с Шефа. И вече нищо не е същото – защото го няма Професора, който умееше да задава въпроси, засягащи в равна степен всички ни.

А може би все пак?...

Понякога имам чувството, че той още ни посреща, присигнал с ранния влак, изпусил много цигари напук на здравните и противопожарните норми, готов да отговори на въпросите ни и да ни зададе своите.

Мисля, че всеки от нас получи като подарък от Тодор Иванов Живков поне един въпрос.

Този сборник е нашият опит да дадем закъснял отговор на някои от въпросите. Дано сме се научили поне донякъде и да ги задаваме – защото науката е изкуство да се формулират въпроси.

Благодарим ти, Учителю!

* Този текст е предговор към сборника „Разрушаване на порядъка“, посветен на проф. Тодор Ив. Живков.

In memoriam

Катедрата по руска филология на Пловдивския университет споделя със своите колеги хуманитаристи и русисти болката си от загубата на литературата, приятеля и човека Николай Петров Звезданов (1949 – 2012).

Доц. д-р Николай Звезданов, преподавател по руска литература от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, оглави сформирания като самостоятелна за кратко Катедра по руска литература в Пловдивския университет – между 1995 и 1999 г. Той стана и научен консултант на докторанта Николай Нейчев, понастоящем доцент д-р в Катедрата по руска филология.

Н. Звезданов е автор на три монографии, както и на многобройни статии върху руската и българската литература. Първото му голямо изследване е „Неосветените дворове на душата“ – за творчеството на Йордан Радичков, с когото приживе лично го свързваха дълбоките нишки на два нестандартни, посвоему философски свята. Втората му книга – „В света на „Майстора и Маргарита“ (съдбовна и в бурния му личен живот – в Мексико, където той беше на лекторат, бе го намерила неговата Маргарита, втората му съпруга, преданият му спътник докрая) – е посветена

на един от най-четените и прочитани руски романи на XX

век. Третият му литературоведски труд „Космосът на Гогол. Същият в огледалото на Другия“ затвърди представата на колегите за философския изследователски подход на Николай Звезданов към художествените творби.

Николай Звезданов бе лектор, който владееше изкусно аудиторията си – било тя студентска, колегиална или просто читателска. И студентите българисти, които го слушаха на лекциите по руска класическа литература, и ние, неговите колеги, пред които разказваше за своите изследвания, се поддавахме на обаянието на оригиналните му прочити на познати уж автори, на творческото въздействие, което се излъчваше от него. Уверени сме, че трудовете на Николай Звезданов ще имат нови читатели, разбудени от тях за свои търсения в литературните полета, в които Звезданов навлизаше със смело сърце и страстен ум.

Поклон пред светлата му памет!

Катедра по руска филология
ПУ „Паисий Хилендарски“
ноември 2012 г.

Студентският съвет има ново ръководство

След изборите за председател на Студентския съвет се провежда и избори за ръководство на организацията. Управителният съвет на Студентския съвет се състои от председател, който влиза в него по право, трима заместник-председатели, секретар, касиер и експерт по човешки ресурси.

Сред правомощията на Управителния съвет, съгласно с Правилника за устройството и дейността на Студентския съвет, са: изработване на проектобюджета на Студентския съвет за всяка календарна година; създаване и ръководене на организационни звена; обсъждане на постъпили проекти и вземане на решение за тяхното изпълнение; приваждане в изпълнение на решенията на Общото събрание; приемане на решения за текущата дейност на Студентския съвет; избиране и освобождаване на членовете и координаторите на комисиите към Студентския съвет и др.

За председател бе избрана Анна Генова – студентка в специалността „Право“, 4. курс, която преди това 2 години заемаше длъжността секретар на Студентския съвет.

Заместник-председателите на организацията са: Меги Качакова – „Биология и химия“, 4. курс; Петър Янев – „Право“, 2. курс; Димитър Безев – „Социология“, 2. курс.

За секретар бе избрана Елизабет Аромова от специалността „Български език и история“, 2. курс, а за касиер – Ива Първанова – „Информационна физика и комуникации“, 3. курс.

Експерт по човешки ресурси е Велиана Гечева – „Политология“, 2 курс.

Мандатът на всички членове на Управителния съвет е 2 години. Пожелаваме им много успехи и спорна работа!

„Пловдивски университет“

Новоизбраният председател на Студентския съвет

Анна Василева Генова е родена на 25.05.1990 г. Основно образование завършва в СОУ „Константин Величков“, а средно – в ЕГ „Иван Вазов“, където учи немски, руски и английски език. От 2009 г. е студентка в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, специалност „Право“, редовно обучение. В момента е в четвърти курс.

От първи курс е член на Студентския съвет на Пловдивския университет, а в организацията я привлича екипната дейност, обстановката и свежият дух по време на работа. Харесва ѝ да работи по проекти и е щастлива да помага на хората. Според нея да си част от Студентския съвет, е безкрайно интересно и потребно – в началото започва като хоби, като оползотворяване на свободното време, а днес за нея организацията се е превърнала в начин на живот. Осъществяването на полезни научни, социални и културни проекти, защитата и отстояването на правата и интересите на всички студенти и докторанти в университета са спомогнали много за израстването ѝ като човек и личност.

Като активен студент по право полага доста усилия по възобновяване на студентската извънаудиторна дейност в Юридическия факултет. В резултат на двугодишната съвместна работа с ръководството на факултета тази пролет, на 12.05.2012 г., в Пловдив официално бе учреден първият клон на Европейската асоциация на студентите по право (ЕЛСА) в България. Асоциацията се занимава с организирането на юридически семинари и конференции, предлага летни училища и платени стажове в цяла Европа за студенти по право и завършили юристи до 35-годишна възраст.

От миналата есен участва и в Ротаракт клуб Пловдив – Филипол, т.е. от самото му сформироване. Официално клубът бе чартиран на 16.03.2012 г. като Ротаракт клуб към Ротари клуб Пловдив – Филипол. Ротаракт клубове са младежки програми в служба на обществото, спонсирани от съответния Ротари клуб. Целта на Ротаракт е да даде възможност на млади хора на възраст от 18 до 30 години да разширят знанията и уменията си, необходими и в личен план, за да се обърнат към материалните и социалните нужди на своето общество, както и да спомогне за осъществяването на по-добри контакти между хората по света чрез една мрежа, изградена на основата на приятелство и служба на обществото.



Анна Генова



Новият ръководен екип на Студентския съвет

Финансова беседа от студенти за студенти

Ралица КОЦЕВА

На 15.11.2012 г. в 21. семинарна зала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ се състоя беседа на тема финансова грамотност. Дискусията беше водена от Ралица Коцева и Магдалина Танчева, преминали обучение по проекта „Синергия“, финансиран от програмата „Младежта в действие“ към Сдружение „Чудно“, чиито насоки са: здраве (йога на смеха), социална (личностно израстване) и финансова (финансова грамотност). Ралица и Магдалина водят сесии по йога на смеха почти всяка сед-

мица и развиват клуб по смях, към който могат да се присъединят всички желаещи.

Финансовата беседа е продукт именно на проекта „Синергия“. В дискусията се включиха студенти от различни университети, а сред засегнатите теми бяха: финансовата грамотност на младите хора; финансовата независимост – мечта или възможна реалност; четирите потока на парите; обяснение какво представляват активите и пасивите – какво ни носят и как да ги управляваме; представяне на следните типове работещи хора: наемници, хора

на свободна професия, собственици на бизнес система и инвеститори. На дискусията беше представена пирамидата за изграждане на успешна бизнес система, чиито основни компоненти са мисия, лидерство и екип.

Интересна информация за посетителите на беседата бяха и двете реки, по които текат парите. Първата река е по-бързотечаща, но маловодна. Тя олицетворява авансите и заплатите, които получават хората наемници на всяко 15 и 30 число. Наемниците получават сигурни пари всеки месец, които прис-

тигат бързо при тях, но също така бързо се изразходват след плащане на разходите. Втората река е по-бавно течаща, но пълноводна. По нея постъпленията идват по-бавно, но след установяване на тази практика парите започват да идват все по-бързо и в по-голямо количество при инвеститорите и собствениците на бизнес системи.

При желание от страна на студентите на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ двете водещи с радост биха провели отново финансовата беседа и биха приобщили желаещите към техните дейности!

Със средства, събрани от студенти, бе изградена и открита Сензорна стая в Помощно училище „Стефан Караджа“

Анна ГЕНОВА

Сензорна стая за терапия на деца със специални образователни потребности бе открита на 30.10.2012 г. в Помощно училище „Стефан Караджа“. На церемонията присъстваха представители на студентските съвети на висшите училища в Пловдив, които бяха посрещнати от помощник-директора на училището г-жа Жана Налджијева. Лентата бе прерязана от експрезидента на Студентския съвет към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ Самуил Цветков и заместник-кмета по спорт, младежки дейности и социална политика Георги Титюков.

Новата придобивка е изградена и оборудвана за около 12 000 лева. 8132 лева е сумата, осигурена от студентите от



Заместник-кметът на Пловдив Георги Титюков и Самуил Цветков прерязват лентата при откриването на Сензорната стая

Пловдив, която бе събрана по време на тазгодишното издание на фестивала OPEN STUDENT FEST 2012. OPEN STUDENT FEST

е дългогодишен фестивал, организиран по традиция от студентските съвети на висшите училища в Пловдив. По време

на четиридневния студентски фестивал през месец май организаторите набираха средства чрез продажбата на гривни на стойност 1 лев, срещу което студентите получаваха безплатен вход за всички мероприятия по време на инициативата и специални отстъпки на заведенията и магазините – спомоществатели на събитието.

С осигурените средства са закупени и поставени дограма, паркет, щори и др. Предстои още закупуване на последните елементи от оборудването, които ще улеснят работата както на педагозите, така и на децата с увреждания по време на терапиите. В Сензорната стая децата ще могат да развиват и усъвършенстват сетивността и възприятията си с помощта на специално обучени педагози.

Физици от Университета са отличени с награди на международен форум

В град Несебър се проведе 17-та Международна школа по квантова електроника: „Лазерна физика и приложения“, която бе организирана от Института по електроника към БАН съвместно с Международното общество за напредък в интердисциплинарния подход към науката и приложението на светлината (SPIE). По традиция школата се провежда през период от две години. В конференцията взеха участие над 90 души от 20 държави. Основните направления бяха: *Взаимодействие на лазерното лъчение с веществото, Лазерна спектроскопия и метрология, Лазерно дистанционно наблюдение и екология, Лазери в биологията и медицината и Лазерни системи и нелинейна оптика*. Проведени бяха и редица индустриални презентации на водещи фирми от България и от Европа в областта на физиката и лазерните

технологии. С любезната подкрепа на спонсорите на мероприятиято се проведе конкурс „Най-добър постер“ сред младите участници в школата. Факултетът по физика и инженерни технологии към Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ бе достойно представен на конференцията от д-р Валери Сербезов, главен асистент в катедра „Оптика и атомна физика“, асистент Анелия Дакова, докторант Веселин Владев и бившите възпитаници на ФФИТ Катерина Желязкова и Валери Славчев.

Анелия Дакова, докторант в Института по електроника към БАН, заслужи наградата на Европейското физическо общество (EPS) за най-добър постер, а Катерина Желязкова зае второ място в същия конкурс и бе наградена от Оптическото общество на Америка (OSA).



Участници в тазгодишното издание на Школата по квантова електроника

Поетическата академия набира нови членове

Поетическа академия „Добромир Тонев“ отново отваря врати за младите хора, изкушени от изяжната словесност. Срещите ще се организират в сряда в читалище „Възраждане“ – ул. „Стоян Чалъков“ № 1 в Стария град. Работата на формацията ще се ръководи от поетесата Станислава Станоева.

„Академиците“ ще имат възможност за изява, професионална работа върху текстовете и срещи с някои от най-добрите съвременни български писатели и поети. Участието в Поетическата академия е безплатно, а авторите не трябва да са по-възрастни от 30 години.

Повече информация може да получите на телефона на читалище „Възраждане“: 032/623-924.

Нови щрихи върху идейните възгледи и дейността на Васил Левски

Д-р Симеон КАЦАРОВ

Когато търсещият читател се сблъсква със заглавие, в което фигурират две думи като „Левски“ и „нови“, почти моментално се зараждат въпросите: Какво пък толкова ново? Какво пак са „измайсторили“ историците за една позната фигура? Какъв ще бъде и този изкривен възглед, който се опира само на възображението на автора? Нима всичко за Левски не е вече намерено, проучено и прошнуровано в архивите? Това са логични въпроси, след като за Васил Иванов Кунчев са написани над 10 хил. монографии и изследвания, които на пръв поглед са разгледали в най-малки подробности неговия живот, дейност и идеи.

Проф. Иван Стоянов обаче е успял да проникне в самото съдържание и на многобройните изследвания, и на документалния масив и да достигне до извода, че всички тези проучвания са следвали „една отпъкана пътека“, прокарана още от Георги Я. Кирков, Захари Стоянов, Иван Вазов и Ст. Заимов. Превръщайки Левски в полусвещ и формирайки в съзнанието ни личност с свръхестествени качества, сакрализирайки Левски, изследователите го изваждат извън реалността и го превръщат в неподражаем пример. Нима, ако кажем истината за Левски, твърди Ив. Стоянов, това ще го превърне в по-малко значима и велика фигура в нашето съзнание и нашата история?

Представянето на „Нови щрихи върху идейните възгледи и дейността на Васил Левски“ от Иван Стоянов, осъществено в сътрудничество между Катедрата по история и археология и Университетската библиотека, се състоя на 15 ноември в присъствието на студенти и преподаватели от ПУ. Авторът на книгата успя да убеди аудиторията в правотата на своите твърдения и показва нещо рядко срещано в историческите среди – как могат хармонично да съществуват у един учен истинското родолюбие и придържането към историческата достоверност. Проф. Стоянов ясно заяви, че книгата е реалното изложение на събитията такива, каквито са били, а не такива, каквито ние искаме да бъдат, и че всяко твърдение е подплатено с реални документи и доказателства и всеки може да направи своята справка и да се убеди в правотата му. Това е най-точният подход, тъй като твърденията на Ив. Стоянов ще провокират най-малкото размисли сред читателите. И вместо да се хвърляме във фанфаронско отрицание, може би е вече време да се обърнем

към истината и към реалната история.

Авторът на книгата не е случаен учен, който, прехвърляйки страниците на някой архив, е намерил интересен документ, изводите от който е решил да направи обществено достояние, за да бъде интересен и актуален. Иван Стоянов е изследовател, занимаващ се с проблематиката на Българското възрождане над 35 години, той е един от най-добрите познавачи на българските политически течения и организации през XIX век. Проф. Стоянов е изследвал до най-малката подробност огромните масиви натрупана информация, започвайки от архивите (не само българските) и спомените, преминавайки през художествената литература и достигайки до научните публикации. Именно на тази солидна база е достигнато до тези „нови щрихи“.

Моето намерение не е да преразказвам книгата, а само да се опитам да провокирам читателя да я отвори. Защото авторската позиция е най-добре изразена в книгата в изключително достъпен стил и тя буквално се чете на „един дъх“. А и самата книга е достъпна за всеки, който прояви интерес, в Университетската библиотека. В следващите изречения ще нахвърлям няколко от „новите щрихи“, за които съм сигурен, че ще изострят интереса. Ив. Стоянов ритмично и убедено развива един по един митовете около Васил Левски. Поставяйки под съмнение твърдението на не един изследовател (включително и съвременни), че Левски сам е достигнал до своите идеи, проф. Стоянов твърди, че Левски преминава през т.нар. три своеобразни „университета“ (в Белград при Раковски, в Букурещ при Касабов и отново в Букурещ при Каравелов), от които той ще се запознае с идеите на Новото време, а за „духовен баща“ и за „предвестник на



Проф. Иван Стоянов и г-жа Милка Янква – директор на Университетската библиотека

Левски“ се смята Иван Касабов. Поставя се под съмнение и авторството на Левски върху емблематичните думи „свята и чиста република“, но не се поставя под съмнение неговата убеденост в републиканизма, като те най-точно са изразени от изключително силната и слабо известна фраза на Дякона: „свобода и чиста република“. Интригуващо е и твърдението, че Васил Левски и Христо Ботев не са се познавали, което е видно от цялото документално наследство, където Левски никъде не споменава Ботев, и обратното, до 1875 г. Ботев не споменава името на Левски. Като част от „новите щрихи“ е и това, че идеята за създаването на окръжните комитети не е на Левски, а на Тодор Пеев (от Етрополе) и Димитър Общи. Съзнанието на читателя ще се сблъска и с разрушаването на митовете около революционния терор и участието на Левски в него, както и изправянето му пред извънредната следствена комисия в София.

И колкото и да е странно, за една немалка част от хората, които ще прочетат тази книга, Васил Иванов Кунчев – Левски ще се окаже още по-близък, след като е премахната тази сакрализация. Разбира се, ще има и читатели, които просто ще си кажат, че и на Левски посегнаха, и ще определят книгата като поредния заговор срещу националното ни достояние.

Накрая ще завърша с кратък откъс от самата книга, който много точно описва както отношението на Иван Стоянов към Апостола, така и същността на самата книга: „Само съзрелият умствено и нравствено човек може да впрегне своите сили в полза на националната кауза за по-добър живот, за посъвършена държава, за изграждане на „храм на истинната и правова свобода“. Осъзнаването на всичко това поставя Васил Иванов Кунчев на оня пиедестал, на който стоят най-известните мислители и революционни дейци на XIX век“.

Злато и сребро от олимпиада спечелиха студенти от ФМИ

Традиция е отборите на Факултета по математика и информатика да се представят достойно на национални и международни състезания и олимпиади. Потвърждение на този факт е първото място на Мария Малинова на Първата национална студентска олимпиада по компютърна математика „Акад. Стефан Додунеков“. Студентката от специалността „Информатика“, II курс, заслужи със своя резултат и единствения златен медал в група „А“. Много добре се представи и второкурсникът от специалността „Математика“ Георги Пенчев, който спечели сребърен медал.

Целта на олимпиадата е студентите да демонстрират умения в решаването на математически задачи с компютърни програмни продукти за математика. Състезанието беше индивидуално, като всеки участник получи 30 математически задачи, които трябва да реши за 4 часа с помощта на Maple, Mathematica и Matlab.

Тильо Тилев

Национална научна сесия по физика и инженерни технологии за млади учени

Анелия ДАКОВА

На 16, 17 и 18 ноември в новата конферентна зала на Ректората се проведе първото събитие след официалното ѝ откриване от министъра на образованието, младежта и науката проф. Сергей Игнатов в четвъртък, а именно – Втората национална студентска научна сесия по физика и инженерни технологии. Конференцията бе организирана със съвместните усилия на Студентския съвет и Факултета по физика и инженерни технологии към ПУ „Паисий Хилендарски“.



Наградените участници заедно с членовете на журито

Основната цел на мероприятиято бе да осигури поле за изява на млади учени, студенти и докторанти в областта на физиката, методиката на обучението по физика и инженерни технологии във физическите факултети и катедри на висшите училища в страната и БАН. В една такава неформална, добронамерена среда младите бъдещи специалисти могат да придобият опит в представянето и защитаването на своите научни тези. Осигурен бе форум за обсъждане на иновативни идеи и проблеми в съвременната наука. Студентите имаха възможност да създадат приятелства и контакти за бъдещи общи проекти и инициативи.

Програмата на сесията включваше устно и постерно представяне на доклади. Най-актуалните теми и най-атрактивните презентации бяха наградени от специално жури в състав: проф. д.ф.н. Тинко Ефтимов, доц. д-р Георги Дянков, гл. ас. д-р Диана Дакова. По време на конференцията се състоя и изложба на фотографии, направени от студенти, на които са снимани физични явления,

наблюдавани в природата около нас и в ежедневието ни. Най-добрите фотографии също получиха награди.

Сред най-полезните събития за младите учени по време на сесията бяха презентациите и изложението на продукти и рекламни материали на едни от водещите фирми в България в областта на физиката и инженерните технологии, възобновяемите енергийни източници, електрониката и комуникациите, фотониката и лазерните технологии и много други. Участниците имаха възможност да зада-

дат лично въпросите, които ги вълнуват, към представителите на фирмите. Гости на конференцията бяха АСТЕЛ ЕООД, ОПТИКС АД, ALCATEL-LUCENT, „ОМЕГА СТ“ ООД, „Цифрова кабелна корпорация“ ЕООД, Лазер център ООД, Лазерком ООД, KIT Engineering и Интеграл. Тези фирми са подходящ пример за една от възможните бъдещи професионални реализации на младите инженери и физици. След официалното откриване на научната сесия се проведе среща между представителите на фирмите и деканското ръководство на ФФИТ. Такава открита и непринудена среща даде възможност за обмен на информация и идеи между бизнеса и висшето образование.

Участниците и гостите на Втората национална студентска научна сесия по физика и инженерни технологии бяха поздравени лично от ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ доц. д-р Запрян Козлуджов, заместник-мета по култура, образование, туризъм, иновации, развитие и европейски политики Стефан Стоянов, декана на ФФИТ проф. д.ф.н. Тинко Ефтимов и председателката на Студентския съвет Анна Генова.

Лекция на проф. Иван Лалов за развитието на идеите и революциите в оптиката

Проф. Иван Лалов изнесе в Пловдивския университет лекция на тема „Развитие на идеите в оптиката“. Неговото гостуване бе по покана на Факултета по физика и инженерни технологии и Съюза на физиците – Пловдив. Проф. Лалов е дългогодишен преподавател във Физическия факултет на Софийския университет. През годините е заемал и редица високи длъжности – декан на ФФ, ректор на СУ, министър на образованието, председател на Съюза на физиците в България и Балканския физически съюз.

Лекцията на проф. Лалов беше структурирана върху състоялите се в продължение на няколко века „революции в оптиката“, както се нарича и една от главите от неговата „История на физиката от Възраждането до наши дни“. В началото на своето експозе той призна, че интересът му към историята на физиката е провокиран още през студентските години от един човек, който е високо ценен и в Пловдивския университет – проф. Леон Митрани. Друг любопитен факт е, че първите си лекции по история на физиката проф. Лалов е чел не пред физици, а пред магистри във Философския факултет.

Той отбеляза също така особено място, което заема оптиката сред останалите дялове на физиката. Обстоятелствата са се стекли така, че най-важните идеи в отделните дялове на тази наука се разполагат в границите на един век. XVII век е векът на механиката, през XIX век се развиват термодинамиката и електродинмиката, XX век е свързан с квантовата физика, теорията на относителността и атомната физика. Оптиката



Проф. Иван Лалов

заема особено място, защото интересът към светлинните явления датира още от древността и продължава до наши дни.

Революциите в оптиката преминават през сблъсъка на редица идеи и теории – между корпускулярната и вълновата теория за светлината, последвалото ѝ откритие, че светлинните вълни са всъщност електромагнитни. Следващите революции в оптиката са свързани с откритието, че светлината, освен че се характеризира като електромагнитна вълна, има свойството да се излъчва и като частица – на кванти. В началото на XX век се възражда и изказаното още от Нютон предположение, че светлината демонстрира свойства и на вълна, и на частица. Така квантовата теория за светлината се превръща в първата стъпка към съвременната квантова физика. Последната засага революция в областта на оптиката е свързана с развитието на лазерите, като на многобройните им приложения в науката и в живота ние самите сме свидетели.

Тильо Тилев

Семинар в библиотеката и награди за редовните читатели

В Университетската библиотека се проведе семинар, по време на който г-жа Тошка Борисова – оторизиран обучител на Elsevier, представи възможностите за използване на пълнотекстовата база данни с престижни научни списания ScienceDirect и Scopus – най-голямата библиографска и наукометрична база данни.

По случай Деня на народните будители Университетската библиотека награди своите най-редовни читатели с луксозно издание на Библията, което бе предоставено от Община Пловдив.

Тильо Тилев

Защо едни нации са

„Богат – беден“ не е само заглавие на роман и на филм, а една опозиция, която съществува, откакто се е появило социалното неравенство. Разбира се, тази опозиция има и други измерения – във философски, в морален, в чисто човешки план. Защо едни нации са богати, а други – бедни? Ал. Левин представя книгата на двама американски учени, които се опитват да дадат отговор на тези въпроси.

Един от героите на Пушкин четял Адам Смит и затова можел да съди за това как държавата става богата. Александър Сергеевич обаче е допуснал известна неточност, защото великият шотландец разглежда причините за забогатяването не на държавите, а на народите, на нациите. И преди, и след него това са правили много учени мъже, тъй че днешният арсенал от теории за благосъстоянието или отсъствието на такова е твърде обширен.

Неотдавна в тази касичка от икономически идеи са пуснали своята нетривиална лепта и професорът по икономика от Масачузетския технологичен институт Дарън Аджемоглу и харвардският политолог професор Джеймс Робинсън. Техният съвместен труд *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty* (Crown Business, New York, 2012) вече получи множество хвалебствени отзиви от техни световноизвестни колеги, сред които и впечатляваща кохорта от нобелисти.

В началото на книгата авторите се разпростират върху няколко добре котиращи се теории, които разглеждат причините за неравномерното разпределение на богатствата в глобален мащаб. Една от тях (принадлежаща на американския еволюционен биолог и физиолог Джаред Даймънд) обяснява това положение чрез географски фактори, които могат както да благоприятстват за икономическото развитие (умерен климат, здрава среда на обитаване, обилни хранителни, минерални и енергийни ресурси), така и да имат обратен ефект (бедни почви и земни недра, чести природни катаклизми, наличие на опасни патогени, сравнително малък спектър от местни растения и животни, подлежащи на опитомяване и използването им в селското стопанство и транспорта). Друга разпространена хипотеза свързва тази неравномерност с някои национални или регионални културни традиции (например протестантската етика като двигател на ранния капитализъм в класическата интерпретация на Макс Вебер). Привържениците на друг модел приемат, че бедните страни са

бедни заради некомпетентността на своите лидери (в по-широк план – на своите елити), които може да са водени от добри намерения, но просто не знаят как да повишат ефективността на народното стопанство (откъдето следва, че за достигане на траектория на устойчиво развитие те преди всичко се нуждаят от добри съветници и достатъчно щедра финансова и технологична помощ от богати страни донори и международни организации). Аджемоглу и Робинсън с лекота привеждат контрапримери, от което следва, че нито една от тези теории не изяснява дълбочинните причини за стагнацията или регреса.

След този критичен разбор следва основната теза. Бедните страни са бедни затова, защото властимащите там следват политически курс на блокиране на възможността за дългосрочно икономическо развитие. Те избират лоши пътища не погрешка или неразбиране, а напълно съзнателно, за да реализират свои жизнено важни интереси. Оттук следва, че адекватното обяснение на бедността и богатството на народите не трябва да се търси в проявата само на един икономически дискурс, дори и допълнен от исторически, географски и социокултурни моменти. Трябва да го търсим на границата между икономика и политика – разбира се, с включването на всички съпътстващи фактори. Именно такъв подход обещава и авторите на книгата.

И те изпълняват своето обещание. Крчка след крчка развиват всеобхватна теория за националното неравенство, използвайки за това специално разработена система от понятия. В нейната основа стои концептуалната опозиция „инклузивност-екстрактивност“, която авторите използват за класификация както на икономически, така и на политически фактори, определящи нивото на националното благосъстояние.

Инклузивните икономически институти способстват за процъфтяването, но за своя-

та стабилност се нуждаят от инклузивни форми на политическо устройство, които от своя страна се опират на инклузивна икономика. Екстрактивните икономически структури могат за известно време да обезпечат бързия ръст на националното производство (макар по правило не в цялостен план, а в отделни сектори на икономиката), но не сработват или, в по-добрия случай, са слабо ефективни в по-дългосрочна перспектива. Те се поддържат от екстрактивни политически институции, които се нуждаят от екстрактивна ико-



номика и чрез нея подкрепят своята власт и авторитет. Този синергизъм между еднотипни институции в сферата на икономиката и политиката авторите детайлно проследяват чрез многобройни исторически ситуации, чието описание заема голяма част от книгата.

Същността на двата типа институции е разбираема и от техните названия. Инклузивни авторите наричат тези форми на икономическо устройство, които с течение на времето обезпечават достъп на все по-голяма част от населението при генериране на национално богатство. Те пазят правото на собственост, създават равни условия за всички участници в икономическия живот, стимулират свободния икономически обмен и поощряват технологичните новости. Обратно, екстрактивните институции са ориентирани към концентрацията на икономическите ресурси в ръцете на елитарни обществени групи и на отчуждаване в тяхна полза на резултатите от труда на останалата част от населението. Затова те не защитават правото на собственост на широките маси и не създават действителни стимули за икономическа активност. Те потискат ефективната

конкуренция, придържат се към консервативни методи за производство и задържат или блокират тяхната замяна с по-продуктивни форми на стопанството („съзидателно разрушение“, както определя този процес в края на 30-те години на XX век преселилият се в САЩ австрийски икономист Йозеф Шумпетер).

В този дух авторите формулират и съответстващите определения за политическата сфера. Инклузивните политически институции възпрепятстват монополизацията на политическата власт и в идеалния случай (макар на практика винаги да има ограничения) я разпределят широко и плуралистично. При това те осигуряват ефективна, но не прекалена централизация на властта, което позволява да се запазват обществените порядки, законността и правото на собственост, но в същото време осигурява свобода на икономиката, без тя да попада в хватката на силния държавен контрол. Обратно, политическите институции от екстрактивен тип концентрират властта в ръцете на малцина и не създават механизми за ненасилствена смяна на властващия елит.

Аджемоглу и Робинсън неведнъж подчертават, че действащите във връзка с екстрактивни институции при достатъчна централизация са напълно способни за известно време да осигурят бърз икономически ръст (христоматийни примери – Русия в епохата на Петровите реформи и СССР през 30-те – 60-те години). Но те не могат да направят този ръст самоподдържащ се и устойчив по две основни причини. Първата – той е невъзможен без постоянни технологически новости, които изискват съзидателно разрушаване на остарелите способности за производство. Това разрушаване неизбежно засяга интересите на властимащите и подрива техните привилегии. Затова елитите на страни с екстрактивни институции се опасяват от процеса на съзидателно разрушаване и макар да го допускат, то това е частично и за известно време. Втората – такива общества са бременни с политическа нестабилност, която създава заплаха за икономическа прогрес. Да се избегне тази опасност, е

богати, а други – бедни?

невъзможно поради самата природа на екстрактивната власт. Тя обезпечава на своите носители уникални предимства и възможности, което привлича потенциални претенденти и ги подтиква към насилствено преразпределение на властническите пълномощия в тяхна полза.

Според авторите синергизмът на екстрактивните икономически и политически институции създава порочен кръг, който възпрепятства икономическия и социалния прогрес. Синергизмът на институциите от инклузивен тип, напротив, действа за благо на обществото и създава предпоставки за ръст на националното благосъстояние. Оттук следва и главният извод: причините за богатството и бедността на конкретните страни на първо място е връзката между техните политически и икономически институции, като при това първите играят водеща роля. Инклузивните политически институции подпомагат формирането и усиляването на инклузивната икономика, в същото време доминират в политическата сфера екстрактивни институции такава икономика в най-добрия случай изтърпяват временно, а често я потискат или напъно ликвидират.

Аджемоглу и Робинсън отбелязват и факта, че страните от „златния милиард“ в миналото са били управлявани от институции от екстрактивен тип, които са били норма в продължение

на цялата история на цивилизацията. Те обаче са успели да създадат зародиши на инклузивни институции и да им дадат шанс да укрепнат и да се развият. Тези трансформационни процеси стартират в специални и за всяка страна уникални исторически обстоятелства, които предизвикват сериозно възмущение към съществуващото институционално равновесие и с това създават предпоставки за появяването на нови политически и икономически отношения. Подобни обстоятелства авторите наричат критични кръстовища. Критичните кръстовища дават благоприятни възможности за постепенна еволюция от екстрактивни към инклузивни институции. Такава еволюция (протичаща поначало бавно и неуверено) Аджемоглу и Робинсън наричат институционален дрейф, заимствайки този термин от популационната генетика.

Авторите на книгата наричат критични кръстовища повратните моменти в историята. При това те подчертават често, че тези моменти сами по себе си не гарантират институционален дрейф към страната на инклузивността. Например пандемията от чума през средата на XIV век засяга голяма част от Европа и навсякъде предизвиква рязък дефицит на работна сила. В Англия тази трагедия води до отслабване на зависимостта на селяните от лендлордовете и с това разширява

тяхната икономическа свобода. По същото време в Германия и Полша тя помага за засилване на крепостничеството и укрепва тамошните екстрактивни институции. Аналогично откриването и колонизацията на Америка и развитието на трансатлантическата търговия ускоряват вече очертаното придвижване на Англия към страната на инклузивната икономика, докато в Испания рязко отслабват зачатите на инклузивни икономически институции, възникнали в предколумбовата епоха. Критичните кръстовища в никакъв случай не определят институционалния дрейф, но създават пред него набор от едни или други благоприятни възможности. Всяка страна според собствените разбирания и виждания в съответните условия се възползва или не се възползва от тези възможности.

В заключение трябва да се отбележи, че сред всички критични кръстовища авторите поставят на първо място революцията в Англия от 1688 година. Тя ликвидира кралския абсолютизъм, предоставя на парламента реална власт и стимулира икономическите промени, които правят възможна промишлената революция през XVIII век. Като пример за положителен институционален дрейф в наше време те привеждат политическата и икономическата еволюция на Бразилия, след като президент на страната става Луис Инасиу Лула да Силва.

Авторите на книгата практически не споменават следелцинова Русия, но много внимание отделят на Китай. Тук техните изводи са напълно традиционни за американската политология: управляващият елит в Китай или ще тръгне към демократизация на политическата система и ще засили инклузивното начало в икономиката (преди всичко механизмите на съзидателно разрушение), или ще обрече страната на забавяне на растежа и снижаване на темповете на технологично развитие. Тази прогноза произтича съвсем очевидно от техните теоретически концепции.

За съжаление, Аджемоглу и Робинсън се въздържат от аналогичен анализ за бъдещето на собствената си страна. През последните десетилетия в САЩ дотолкова се е ускорил процесът на имуществено разслоение и идеологическа поляризация на обществото, че много икономисти, социолози и политолози заговориха за криза в американския модел на капитализма и американското конституционно устройство. Може да се спори доколко обосновани са тези съждения, но не подлежи на съмнение, че прогресивно намаляващата степен на инклузивност на американската икономика и политика е действителен факт. Ако се следва логиката на Аджемоглу и Робинсън, такава тенденция безспорно е негативна.

Превел от руски: Тильо Тилев

Двама полонисти са отличени в престижен конкурс за превод

Във връзка с обявяването на ноември 2012 година за месец на Бруно Шулиц Полският институт в София организира конкурс за превод на разказа „Пан Карол“ от сборника „Канелените магазини“. В конкурса взеха участие 27 студенти и млади преводачи от всички университети в България, в които се изучава полска филология. Журито в състав г-жа Вера Деянова, проф. Боян Биолчев и проф. Панайот Карагьозов присъди на нашия полонист Красимир Цанев първа награда. Сред наградените бе и докторантката Илиана Новак, която получи трета награда. Председателят на журито г-жа Вера Деянова пожела още по-големи успехи и преводачески постижения на всички участници.

„Пловдивски университет“

ЗАДАЧИ. ГЛАВОБЪЛЪСКАНИИ

1. Задача за трите града.

Три града А, В и С са разположени по протежение на прав път: А и В са отдалечени на 9 км, като В е между А и С; В и С са отдалечени на 12 км.

Една фирма трябва да извършва ежедневно три пътувания: отиване – връщане между своя офис и А, едно – между офиса и В, и три – между офиса и С. Определете в кой град да бъде разположен офисът, за да бъдат ежедневните пътувания най-малки?

2. В къмпинг има алея от 500 м, която свършва до морето. По протежение на алеята се намират:

- на 100 м от морето – санитарен възел;

- на 300 м от морето – търговски център;
- на 400 м от морето – паркинг.

Един летиуващ разсъждава къде да разположи своята палатка, ако ежедневно ще извършва:

- едно отиване – връщане от палатката до морето;
- едно отиване – връщане от палатката до търговския център;
- едно отиване – връщане от палатката до санитарния възел.

а) Какво разстояние ще изминава ежедневно летиуващият, ако палатката е разположена на 200 м от морето?

б) къде да се разположи палатката, за да бъде ежедневният път най-кратък?



Отговори на задачите от предишния брой

1. Номериране дисковете отдолу нагоре с 1, 2, 3 и 4 и за последователните разположения по колчетата имаме: (1 2 3 4, 0, 0) → (1 2, 4, 3) → (1 2, 0, 3 4) → (1, 2, 3 4) → (1 4, 2, 3) → (1, 2 3 4, 0) → (0, 2 3 4, 1) и т.н.

2. Един плажуващ. Отг. в) 5.

Подготвил:
доц. д-р Георги КОСТАДИНОВ

Националната младежка конференция „Биологически науки за по-добро бъдеще“

Доц. д-р Илия ИЛИЕВ – заместник-декан по научна и проектна дейност на Биологическия факултет

Има много международни и регионални проблеми, на които може да се посвети един научен форум – от глобалното затопляне и влиянието на нашата цивилизация върху него до причините за демографската криза в България и Европа. Организираната от Биологическия факултет на Пловдивския университет Национална младежка конференция „БИОЛОГИЧЕСКИ НАУКИ ЗА ПО-ДОБРО БЪДЕЩЕ – 2012“ беше адресирана към младите учени, докторанти и студенти от университетите и научните институти на БАН. Тя се проведе на 19 и 20 октом-

ври, а основната идея беше да се предостави място и възможност на младите хора в България, решили да се занимават с наука, да се срещнат и дискутират помежду си професионалните теми, които ги вълнуват.

Ако се вгледаме в основното мото на конференцията: „Биологичните науки за по-добро бъдеще“, ще се убедим от колко различни ракурси могат да се видят и да се представят решения на глобалните проблеми на човечеството, свързани с неговото здравословно състояние – от една страна, и с преодоляване на екологичните

кризи – от друга страна.

Решаването на проблемите на съвременната цивилизация изисква знания и умения от различни области, които биха се постигнали чрез провеждане на интердисциплинарни научни изследвания. Това трябва да ни подсети, че в днешния забързан свят не можем да управляваме живота си на базата на собственото его. Ние имаме нужда от все повече срещи и дискусии, на които да достигнем до идеята и конкретиката за общи действия, отказвайки се от част от своето „Аз“ и подкрепяйки човека до нас.

Ние сме удовлетворени, че в този форум взеха участие

над 50 докторанти и студенти, изнесени бяха четири пленарни доклада в различни области на биологичната наука и над 20 доклада по време на заседанията в трите секции. На организираниите две постерни сесии бяха представени над 30 постера с оригинални научни изследвания.

Успешно приключилата Национална младежка конференция потвърди важността и необходимостта от повече такива събития, затова организационният комитет реши тя да се провежда ежегодно в Пловдивския университет. Надяваме се, че с този факт поставяме началото на една нова дългогодишна традиция.

Четвъртата национална среща на студентите бохемисти

Цветелина ПОПОВА

Четвъртата национална среща на бохемистите се проведе на 18 и 19 октомври 2012 г., а домакин на събитието беше ЮЗУ „Неофит Рилски“ в Благоевград. Срещата бе открита от гл. ас. д-р Михаела Кузмова. Докладите на студентите по програма бяха разделени в две секции – езиковедска и литературоведска, а представянето им беше организирано по теми в пет заседания.

В литературоведската секция бяха представени 4 доклада в рамките на първото заседание, председателствано от гл. ас. д-р Ани Бурова и докторантката от ЮЗУ „Неофит Рилски“ Мария Чорбаджиева. Докладите засягаха теми, отнасящи се както до големите имена от чешката литература като К. Х. Маха и Карел Чапек, така и до съвременни чешки автори. Всички доклади провокираха интересна дискусия, в която взеха участие присъстващите преподаватели и студенти.

Второто заседание постави началото в езиковедската секция, която бе предвидена от организаторите да протече в два дни. Председатели бяха гл. ас. д-р Цветанка Аврамова от СУ „Св. Климент Охридски“ и гл. ас. Миглена Михайлова от ЮЗУ „Неофит Рилски“. Докладите от второто заседание бяха посветени изцяло на морфологична тематика, свързана с глагола и неговите категории. Докладите, разработващи вида на глагола

в българския и в чешкия език, функционалните еквиваленти на условно наклонение и проявите на междуезикова омонимия провокираха интересни и задълбочени анализи по време на дискусиата, в която се включиха доц. д-р Маргарита Младенова, Виолета Милева, гл. ас. Цветанка Аврамова и доц. д-р Валентин Гешев.

Паралелно с второто и третото заседание на срещата се проведе преводачески семинар *Strasti a slasti překladatele*, в който се разглеждаха различни проблеми на превода, като студентите имаха възможност предварително да подготвят свои преводи. Водещ на този семинар беше доц. д-р Анжелика Пенчева от СУ „Св. Климент Охридски“, която сподели своя дългогодишен опит на преводач от чешки със студентите.

Докладите от третото заседание разглеждаха проблеми като предаването на антропонимите от чешки на български, фразеологичните единици с

компонент антропоним и топонимите от чужд произход в чешкия език. Темите отново бяха доста провокативни за слушателите, което доведе до следващата научна дискусия сред участниците.

Така се стигна до края на първия динамичен ден от четвъртата бохемистична среща. Участниците се пренесоха в една по-неформална обстановка. След кратка почивка в Университетския център „Бачиново“ всички бяха поканени на коктейл, организиран от домакините, като по време на коктейла още веднъж бе демонстрирано тяхното гостоприемство.

На втория ден от срещата се проведеха последните две заседания, председатели на които бяха гл. ас. д-р Борислав Борисов от ПУ „Паисий Хилендарски“ и гл. ас. д-р Христина Дейкова от ЮЗУ „Неофит Рилски“. По време на четвъртото заседание пристигна г-жа Мирослава Немцова, председател на Камарата на депутатите на Парламента на Чешката Република и заедно със своите колеги поздрави всички участници в студентския научен форум. Доц. д-р Владимир Пенчев от ЮЗУ „Неофит Рилски“ откри с приветствено слово срещата с високопоставените гости. Преподаватели

от трите български университета, в които се изучава славянска филология, представиха накратко историята на своите университети, историята на славянската филология в тях, какво се случва в настоящето и как виждат развитието на бохемистиката в България. Тенденциите в СУ „Св. Климент Охридски“ представи доц. д-р Маргарита Младенова, в ПУ „Паисий Хилендарски“ – гл. ас. д-р Борислав Борисов, а в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – гл. ас. д-р Михаела Кузмова. Г-жа Немцова поздрави участниците в бохемистичната среща и изрази своята радост от засиления интерес към чешкия език в България, а срещата премина изцяло на чешки език. За всеки представител от трите университета имаше подарък, като всеки един от тях символизираше по някакъв начин чешката държавност.

В заключение бихме искали да благодарим на гл. ас. д-р Михаела Кузмова и на домакините от ЮЗУ „Неофит Рилски“ за всеотдайната работа по отношение на организацията и за топлото посрещане. Надяваме се, че след две години традицията ще бъде продължена с Петата национална среща на бохемистите, домакин на която ще бъде ПУ „Паисий Хилендарски“.